

**Les dades lingüístiques
del cens de l'any 2001:
alguns dubtes i limitacions**

La Xarxa CRUSCAT

Creada l'any 2003, la Xarxa CRUSCAT (acrònim de Coneixements, Representacions i Usos del Català) és una iniciativa de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) que aplega investigadors de tot el domini lingüístic que s'ocupen d'analitzar la situació social de l'idioma. D'ençà de novembre de l'any 2004, la Xarxa compta amb el suport de la Generalitat de Catalunya (2004XT 00088).

The CRUSCAT Network

Founded in 2003, the CRUSCAT Network (acronym for Coneixements, Representacions i Usos del Català, i.e., Knowledge, Representations and Uses of Catalan) is an initiative promoted by the Institut d'Estudis Catalans, geared towards bringing together a number of researchers from the whole linguistic domain working in the analysis of the social position of the language. The CRUSCAT has been receiving budgetary support from the Autonomous Government of Catalonia since November 2004.

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Xarxa **CRUSCAT**

1

Les dades lingüístiques del cens de l'any 2001: alguns dubtes i limitacions

F. XAVIER VILA I MORENO (coord.)

JOAN MELIÀ GARÍ

JOAQUIM TORRES I PLA

BRAULI MONTOYA ABAT

NATXO SOROLLA VIDAL

BARCELONA, 2005

Les **Dades** lingüístiques del cens de l'any 2001 : alguns dubtes i limitacions. – (Xarxa CRUSCAT ; 1)

Text en català, resum en català i anglès. – Bibliografia

ISBN 84-7283-824-2

I. Vila i Moreno, Francesc Xavier, dir. II. Institut d'Estudis Catalans

III. Col·lecció: Xarxa CRUSCAT (Col·lecció); 1

1. Català – Aspectes socials – Països Catalans – Estadístiques

2. Enquestes lingüístiques – Països Catalans 3. Països Catalans – Censos, 2001 – Avaluació
804.99:316“2001”

© 2005, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: desembre de 2005
Tiratge: 200 exemplars

Text revisat lingüísticament per l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'IEC

Compost i imprès per fotocomposició gama, s. l.
Carrer d'Aristides Maillol, 9-11. 08028 Barcelona

ISBN: 84-7283-824-2
Dipòsit Legal: B. 51554-2005

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

Abreviacions	5
Resum	7
1. Les preguntes lingüístiques en els censos i els padrons en el domini català	9
2. El cens de l'any 2001 i el coneixement del català	9
3. Algunes incongruències del cens del 2001	11
3.1. L'«oblit del català» a les Illes Balears	11
3.2. La «renúncia del català» entre els pares joves a Catalunya	14
3.3. El cens del 2001 al País Valencià	20
4. Les causes de les incongruències?	23
5. Conclusions i reflexió final	25
Annex. Discrepàncies entre les dades lingüístiques dels diferents instituts d'estadística	26
Bibliografia citada	28

ABREVIACIONS

AVE
Acadèmia Valenciana de la Llengua

CIS
Centro de Investigaciones Sociológicas

EULC
Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya

IBAE
Institut Balear d'Estadística

IDESCAT
Institut d'Estadística de Catalunya

IEC
Institut d'Estudis Catalans

INE
Instituto Nacional de Estadística

IVE
Institut Valencià d'Estadística

NC
no consta

p.
pàgina

PP
Partit Popular

PSOE
Partit Socialista Obrer Espanyol

SIES
Servici d'Investigacions i Estudis
Sociolingüístics

Resum

L'any 2001, l'Estat espanyol féu el cens de població. Com en edicions anteriors, a Catalunya, el País Valencià i les illes Balears, el cens inclogué quatre preguntes destinades a explorar el coneixement de la llengua catalana de la població. Una vegada analitzades, les dades procedents d'aquestes preguntes mostren notables incoherències amb les tendències sociolingüístiques conegudes. Aquestes incoherències han estat atribuïdes per algunes veus als canvis demogràfics ocasionats per l'augment de les noves immigracions. Tanmateix, la revisió de les dades lingüístiques del cens de l'any 2001 realitzada per la Xarxa CRUSCAT mostra que les incoherències més rellevants detectades, com ara el trencament de la transmissió del català de pares a fills o la caiguda del coneixement del català entre la població autòctona adulta, no poden explicar-se completament basant-se en la immigració recent. Ben al contrari, tot fa pensar que els canvis metodològics en l'operació censal, les altes taxes d'inexhaustivitat (qüestionaris censals que no van arribar a destinació) i les operacions de depuració i imputació de les dades lingüístiques són responsables de les incoherències detectades. En conseqüència, la Xarxa CRUSCAT recomana no usar les dades provinents del cens del 2001 per a comparacions intercensals, ja que no hi ha cap certesa que aquesta comparació sigui metodològicament lícita.

Abstract

In 2001, the Spanish Authorities carried out a new Census. As in previous editions, in most of the Catalan language area (Catalonia, Valencian Country and the Balearic Islands) the Census included four questions designed to explore the knowledge of Catalan among the population. Following analysis, the data from these questions show a remarkable inconsistency in comparison with existing and known sociolinguistic trends. This inconsistency has been attributed by some people to ongoing demographic changes due to the sudden increase in foreign immigration. Nevertheless, the analysis of the linguistic data from this census carried out by the CRUSCAT Network brings the most significant inconsistencies to light, such as disruption in the transmission of Catalan language from parents to children, or the sudden fall in Catalan language skills among the native population, which cannot be attributed to new immigrants. Consideration of all the data would seem to suggest that these inconsistent results should be attributed to the methodological changes made with regard to the 2001 Census, the high lack of exhaustiveness and the techniques applied to refine results and attribute data missing in the questionnaires. Consequently, the CRUSCAT Network strongly suggests that the 2001 linguistic data Census should not be used for the purpose of comparing censuses, since there is no certainty that such a comparison is methodologically valid.

1. Les preguntes lingüístiques en els censos i els padrons en el domini català

L'evolució de les societats contemporànies estimula que les institucions públiques esmercin més i més recursos per a conèixer amb profunditat les poblacions damunt les quals actuen. Aquest coneixement, que resulta fonamental per a poder dur a terme les polítiques més adients, s'obté mitjançant un nombre creixent d'instruments de recerca sociològica i demogràfica, entre els quals es destaquen els censos i els padrons de població.

Els censos i els padrons són operacions d'estudi sociodemogràfic molt complexes, organitzades per les administracions públiques, que es caracteritzen pel fet d'afectar la totalitat dels residents en un espai determinat en un moment donat. Tot i que les dues operacions mantenen diferències teòriques i pràctiques considerables, el que ens interessa aquí és que censos i padrons proporcionen informacions en principi exhaustives sobre la població afectada, com ara el nombre d'habitants, la seva distribució per sexe, per edat, per localitat, etc. En el seu format tradicional, els censos i els padrons constitueixen operacions estadístiques ingents, ja que demanen que hom distribueixi un gran nombre de qüestionaris a totes les llars del territori estudiat, els reculli, en tracti i els analitzi amb rapidesa. A l'Estat espanyol, històricament, els censos i els padrons es feien cada deu anys. En la mesura que els uns i els altres s'*encavallaven* —els censos s'efectuaven en els anys acabats en 1 (1981, 1991, 2001), i els padrons, en els acabats en 6 (1986, 1996)—, tant l'Administració com els investigadors disposaven tradicionalment d'unes fonts d'informació sociodemogràfica de gran qualitat i raonablement comparables cada cinc anys. La combinació de les informacions censals i padronals permetia saber amb una exactitud considerable com anava evolucionant la població sense haver d'esperar una dècada després de cada cens.

La introducció en censos i padrons de preguntes relacionades amb aspectes lingüístics es remunta a mitjan segle XIX en estats com Bèlgica, Suïssa, Hongria o Itàlia, entre altres. A l'Estat espanyol, en canvi, les preguntes lingüístiques només foren incloses en operacions censals i padronals a partir del darrer quart del segle XX. En concret, l'any 1975 el padró de la província de Barcelona va incorporar unes preguntes sobre el coneixement i l'ús del català. D'aleshores ençà, les operacions censals i padronals han tingut en compte, encara que de manera vacil·lant, una

sèrie de preguntes lingüístiques que han constituït una eina de primer ordre per a comprendre la realitat del coneixement del català (Vila, 2000). Així, el cens de l'any 1981 inclogué una pregunta lingüística a tot Catalunya i una altra a Aragó. Cinc anys després, el padró de 1986 va incloure preguntes lingüístiques a Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears. El cens de 1991 repregué les preguntes lingüístiques en aquests mateixos territoris. L'any 1996, les preguntes lingüístiques desaparegueren del padró de tots tres territoris, però a Catalunya hom annexà al padró un qüestionari suplementari —l'«Estadística oficial de població»— que contenia unes preguntes sobre coneixement del català comparables amb les del cens de 1991. Finalment, l'any 2001 el cens de Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears inclogué novament una pregunta sobre el coneixement del català.

L'interès de les dades lingüístiques provinents de censos, padrons i operacions comparables —denominades correntment *censos lingüístics*— es troba en el fet que, a diferència de les enquestes, els censos i els padrons no plantegen preguntes a una petita mostra, sinó a la totalitat de la població. D'aquesta manera, els censos lingüístics eviten els problemes que puguin derivar-se del mostratge. Aquesta circumstància fa que les informacions lingüístiques provinents dels censos siguin especialment valuades pels investigadors, pels gestors de la política lingüística i, fins i tot, per l'opinió pública, tal com palesa l'espai privilegiat que els mitjans de comunicació hi han atorgat sistemàticament.

2. El cens de l'any 2001 i el coneixement del català

L'any 2001, i d'acord amb el calendari previst, es van distribuir i recollir els qüestionaris corresponents a un nou cens. El cens de l'any 2001 va incorporar tot un seguit d'innovacions en relació amb les edicions anteriors, algunes de les quals ens interessen especialment aquí. D'una banda, i a diferència d'allò que s'havia esdevingut en edicions anteriors, el cens va ser liderat de manera molt més centralitzada per l'Institut Nacional d'Estadística (INE), una centralització que comportà, entre algunes altres conseqüències, la inclusió d'errors lingüístics en la versió catalana. D'altra banda, els responsables del cens van decidir d'impulsar un sistema de recollida de dades mixt: al costat dels mètodes tradicionals, el cens del 2001 es va poder emplenar també per Internet, en un esforç descrit com a capdavanter al món. Ara bé,

Taula 1

Evolució del coneixement del català a Catalunya, el País Valencià i les Illes. 1986-2001.* Percentatges

Territori	Any	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	Font
Illes Balears	1986	90,0	71,3	46,3	16,7	IBAE, 2004
	1991	90,0	67,7	55,8	26,3	IBAE, 2004
	1996	—	—	—	—	
	2001	87,6	60,2	58,9	36,7	IBAE, 2004
País Valencià	1986	77,1	49,5	24,3	7,0	IVE, 2004
	1991	83,2	51,1	38,0	15,2	IVE, 2004
	1996	—	—	—	—	
	2001	87,4	49,1	48,5	24,6	IVE, 2004
Catalunya	1986	90,3	64,0	60,5	31,5	Reixach, 1990, 17
	1991	93,8	68,3	67,6	39,9	IDESCAT, 2003
	1996	95,0	75,3	72,4	45,8	IDESCAT, 2003
	2001	94,5	74,5	74,4	49,8	IDESCAT, 2003

* Els percentatges han estat obtinguts a partir de les fonts oficials: IBAE, *Població resident en habitatges familiars segons grau de coneixement de la llengua catalana: Cens 2001*. <<http://www.caib.es/ibae/demo/catala/index.htm>> (consulta: 2004) (≥ 0 anys); IVE, *Cens 2001: Resultats provisionals*, <http://ive.infocentre.gva.es/pls/portal/docs/PAGE/IVE_PEGV/CONTENTS/censos/censo2001provisional/ini_val.htm> (consulta: 2004) (entendre i parlar ≥ 3 anys; llegir i escriure ≥ 6 anys); IDESCAT, <<http://www.idescat.net/dequavi/Dequavi?TC=444&V0=8&V1=6>> (consulta: 2003) (entendre i parlar ≥ 2 anys).

tot i el seu cost econòmic, aquest sistema no arribà a ser utilitzat més que per una ínfima minoria de la població.

Val a dir que, durant el procés de recollida de dades, els mitjans de comunicació es van fer ressò de diverses polèmiques relacionades amb el cens —bàsicament, conflictes laborals amb els agents censals, problemes de distribució i de recollida de qüestionaris. Amb tot, les operacions censals van prosseguir el seu curs fins a la conclusió del procés. Un cop aplegades, l'INE va tractar les dades efectuant-hi les operacions de depuració i imputació bàsiques i va distribuir-les als diferents instituts autonòmics concernits; en el nostre cas, l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), l'Institut Valencià d'Estadística (IVE) i l'Institut Balear d'Estadística (IBAE). Una volta processades, les dades lingüístiques dels censos del 2001 de Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears van anar apareixent a la llum pública de manera esglaonada i, en general, més aviat poc publicitada.¹

Tal com era d'esperar, tant les presentacions públiques com les lectures als mitjans de comunicació de les dades lingüísti-

ques del cens de l'any 2001 van adoptar una perspectiva diacrònica i comparativa que posava en relació les dades d'aquest any amb les dades de coneixement de 1996 en el cas de Catalunya, o de 1991 als altres dos territoris. Tot i que, com pot apreciar-se a la taula 1, cada territori mostrava les seves particularitats, a grans trets les comparacions en termes percentuals palesaven dues tendències aparentment contradictòries: d'una banda, el coneixement oral (entendre i saber parlar) del català s'estancava o reculava; i, de l'altra, el coneixement escrit (saber llegir i saber escriure) del català creixia.

Com no podia ser altrament, arran d'aquestes dades, els diferents actors socials van expressar valoracions diverses. Ara bé, en termes generals, ben aviat semblà imposar-se una lectura relativament senzilla de l'evolució detectada. D'una banda, la caiguda de les habilitats orals es va atribuir a l'arribada massiva d'immigrants, òbviament desconexors del català, durant els darrers anys. I, de l'altra, l'augment de la competència lectora i escriptora es va relacionar amb l'ensenyament del català a l'escola.

Tanmateix, encara que aquesta lectura pugui semblar satisfactòria a primer cop d'ull, ben aviat la revisió sistemàtica dels resultats va anar revelant nombrosos interrogants que la qüestionaven. A causa de l'interès públic d'aquestes dades, i en vista de les contradiccions detectades, la Xarxa CRUSCAT de l'IEC va procedir a analitzar les dades lingüístiques del cens del 2001 corresponents a Catalunya, al País Valencià i a les Illes Balears. L'anàlisi detectà un bon nombre d'incoherències que sintetitzem a les pàgines següents i que posen en dubte la validesa dels resultats lingüístics del cens del 2001.

1. Segons les nostres notícies, les primeres dades per a la Vall d'Aran van ser fetes públiques en el marc de la Universitat Catalanooccitana d'Estiu (juliol del 2003). L'IDESCAT va donar a conèixer les primeres dades de tot Catalunya mitjançant un dossier de premsa del 16 de setembre del 2003 i les va penjar a la seva web. Al País Valencià, les primeres dades van aparèixer a la pàgina web de l'IVE durant la tardor de 2003. Pel març del 2005, la Conselleria de Cultura, Educació i Esport féu públic un document extens d'anàlisi sociolingüística que incloïa les dades del cens del 2001 (Servici d'Investigacions i Estudis Sociolingüístics [SIES], 2005). Les dades provisionals de les Illes Balears van ser publicades el 7 de juliol de 2003 al *Diari de Balears* i les definitives van aparèixer a <<http://www.caib.es/ibae/demo/catala/index.htm>>.

3. Algunes incongruències del cens del 2001

La comparació de les dades lingüístiques del cens de l'any 2001 amb fonts anteriors permet detectar tot un seguit d'incongruències difícils d'explicar pel que fa a l'evolució del coneixement de la llengua pròpia a Catalunya, al País Valencià i a les Illes Balears. Per tal d'extremar la prudència, aquí limitarem la nostra anàlisi a les dades provinents de les altres fonts que, almenys en principi, haurien de ser comparables amb les del cens del 2001 tant pels seus objectius com per les tècniques emprades; ens referim, òbviament, a les dades d'origen censal i padronal.

Malauradament, i com hem indicat anteriorment, no disposem de les mateixes dades per a la comparació a tot el territori. En el cas de Catalunya, podem servir-nos tant de les dades provinents de l'«Estadística oficial de població» annexa al padró de 1996 (Farràs, Torres i Vila, 2000) com de les dades provinents del cens de l'any 1991 (Reixach, 1997) i del padró de 1986 (Reixach, 1990). En canvi, pel que fa a les Illes Balears i el País Valencià no disposem de dades padronals de 1996 i hem de remuntar-nos als anys 1991 (Reixach, 1997) i 1986 (Reixach, 1990). A cada territori disposem, a més, d'enquestes i estudis complementaris, cadascun dels quals té una base mostral pròpia, que aquí només usarem de manera complementària.

A les pàgines següents sintetitzarem algunes de les principals incongruències detectades fent èmfasi en els aspectes més rellevants a cadascun dels territoris analitzats. Cal tenir en compte que, per a la nostra anàlisi, ens hem servit bàsicament sia de dades aparegudes en publicacions oficials, sia de les dades penjades a les pàgines web dels instituts d'estadística oficials.² No cal dir que una anàlisi més aprofundida amb els fitxers originals podria aportar noves perspectives dels problemes abordats. Ara bé, creiem que la dimensió de les incongruències detectades fins ara és prou significativa perquè siguin tingudes en consideració per la comunitat científica.

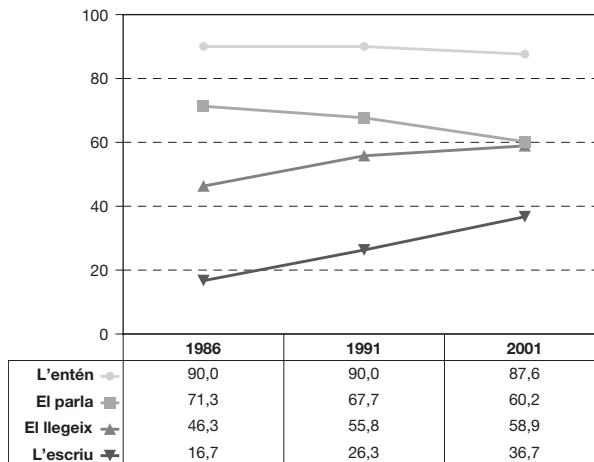
3.1. L'«oblit del català» a les Illes Balears

Els resultats de les dades lingüístiques del cens del 2001 a les Illes Balears suggereixen una evolució que és substancialment distinta de l'esperada. Aquesta evolució, a més, es contradia amb la descrita a la resta d'estudis disponibles, com ara les enquestes del Centro de Investigaciones Sociológicas (en especial,

2. Pel que fa al cens del 2001, vam servir-nos de les dades penjades a les pàgines web de l'INE, l'IDESCAT, l'IBAE i l'IVE fins a l'estiu de l'any 2004. Al llarg del període d'elaboració d'aquest treball hem detectat alguns canvis molt menors en alguna de les dades disponibles a la Xarxa, molt probablement atribuïbles als processos de depuració en marxa, que no hem incorporat si no ho indiquem expressament.

Gràfic 1

Evolució del coneixement del català entre els residents a les Illes Balears. 1986-2001. Percentatges

CIS-98; Siguán, 1999) o l'enquesta del 2002 del Govern de les Illes Balears (Melià, 2002).³

Els resultats generals del cens de l'any 2001 per al conjunt de les Illes Balears mostren un creixement percentual de les capacitats *saber llegir* i *saber escriure*, i una estabilitat de la comprensió. Ara bé, en relació amb els resultats anteriors, la dada que més crida l'atenció és la reducció del percentatge de població capaç de parlar català. La reducció al cens del 2001 és de 7,5 punts respecte del cens de 1991, i d'11,1 punts respecte del de 1986 (gràfic 1).⁴

És versemblant, aquesta evolució? Hi hauria la possibilitat, certament raonable, que aquesta evolució es degués a la combinació de dos factors: d'una banda, l'extensió del català en l'ensenyament obligatori potenciarà el coneixement de lectura i escriptura; i, de l'altra, l'arribada massiva de noves immigracions faria baixar la capacitat de parlar català.

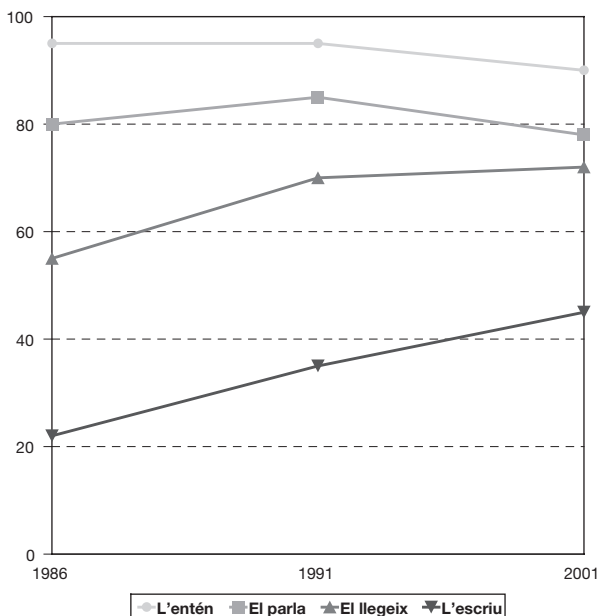
Ara bé, una vegada revisades les dades censals, no sembla pas que aquesta sigui l'explicació del fenomen. D'acord amb els resultats disponibles, la capacitat de parlar català s'incrementa entre la població nascuda fora de les Illes Balears (gràfic 2a) i, en canvi, disminueix entre la població nascuda en aquest territori (gràfic 2b).

Més sorprenent és encara el fet que el retrocés de coneixement entre la població autòctona ocorre no sols en termes per-

3. Aquestes contradiccions són analitzades *in extenso* per Joan Melià en un article al número 18 de la revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*.

4. Recordem que a les Illes Balears el padró de 1996 no va recollir dades lingüístiques.

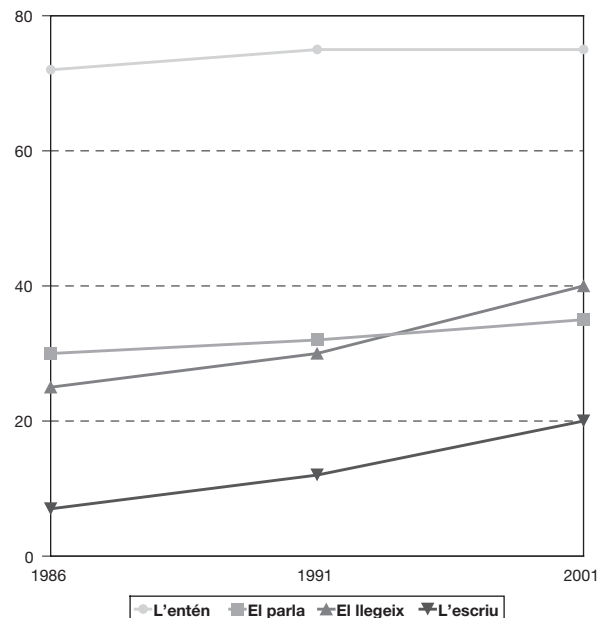
Gràfic 2a

Evolució del coneixement del català entre els nascuts a les Illes Balears. 1986-2001. Percentatges

centuals, sinó també en valors absoluts, quan això no s'acompleix en cap més cas (taula 2). En unes altres paraules, segons el cens de l'any 2001, hi hauria menys persones nascudes a les Illes que declararien saber parlar català ara que fa deu o quinze anys.

Podria ser que el retrocés assenyalat entre els nascuts a les Illes s'hagués d'atribuir als fills dels contingents immigratoris arribats anys enrere? En unes altres paraules, podria ser que l'ensenyament escolar del català no dotés de prou coneixements orals de català els fills d'immigrants del passat? Per a explorar-ho, podem servir-nos del gràfic 3, que segmenta els

Gràfic 2b

Evolució del coneixement del català entre els no nascuts a les Illes Balears. 1986-2001. Percentatges

nascuts a les Illes en franges d'edat de cinc anys. A l'hora de llegir aquest gràfic, cal tenir en compte que a cada grup d'edat li corresponen tres puntuacions i que cada puntuació representa el coneixement del català segons un cens lingüístic diferent (dels anys 1986, 1991 i 2001). L'edat indicada (15-19 anys, 20-24 anys...) correspon a l'edat de la cohort al cens del 2001. Per tant, el mateix grup d'edat tenia deu anys menys el 1991 i quinze menys el 1986.⁵

L'examen del gràfic —referit, recordem-ho, només a les persones nascudes a les Illes— desmenteix la hipòtesi que plantejà-

Taula 2

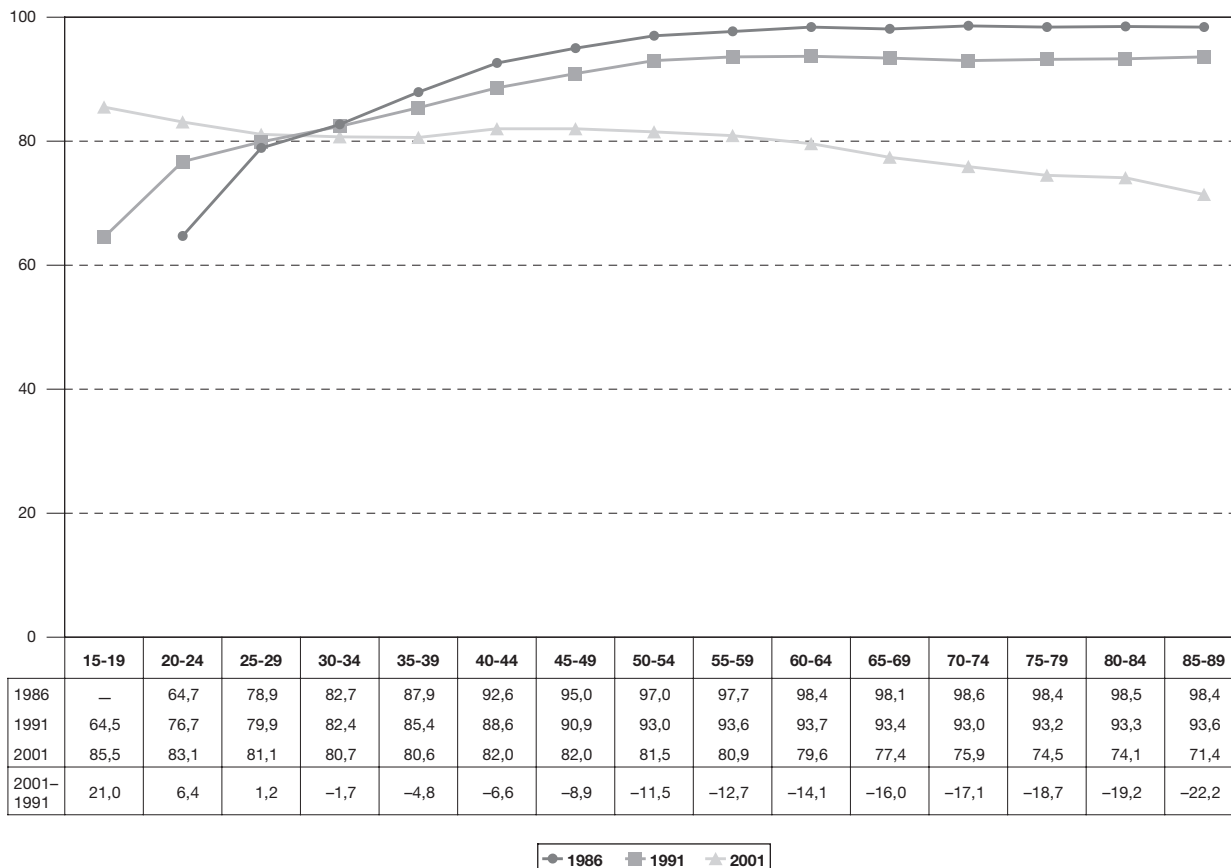
Evolució del coneixement del català entre els residents a les Illes Balears segons el lloc de naixement. 1986-2001. Percentatges

	Coneixement del català entre els nascuts a les Illes Balears			Coneixements del català entre els no nascuts a les Illes Balears		
	1986	1991	2001	1986	1991	2001
L'entén	97,8	97,5	94,9	72,2	74,6	75,4
El sap parlar	90,2	86,1	75,2	28,0	29,6	34,9
El sap llegir	56,9	68,3	70,4	22,1	29,9	39,3
El sap escriure	21,3	33,9	46,5	6,1	10,4	20,1

5. La diferència que la data de referència de cada cens introduiria en els components de les cohorts seria, en aquest cas, i vistes les proporcions del decalatge de coneixements, certament poc rellevant.

Gràfic 3

Evolució de la capacitat de parlar català entre els nascuts a les Illes Balears segons grups d'edat entre 1986 i 2001

vem anteriorment. En primer lloc, l'any 2001, i a diferència del que s'esdevenia en anys anteriors, els individus més joves són precisament els qui declaren més capacitat de parlar català, per damunt de les persones més grans.

Més sorprenent és encara una altra constatació: si comparem les dades de 1986, 1991 i 2001, el gràfic 3 mostra que el coneixement del català parlat hauria augmentat en les cohorts més joves, mentre que hauria retrocedit en tots els grups d'edat superiors a 30 anys. I no es tracta pas d'un retrocés negligible, ja que la distància entre els resultats de 1991 i 2001 s'incrementa amb l'edat fins al punt que, entre els més grans nascuts a les Illes, el retrocés del coneixement del català arriba a 22 punts percentuals en deu anys (!).

En unes altres paraules: d'acord amb les dades del cens de 2001, la capacitat de parlar català a les Illes Balears aniria retrocedint bàsicament a causa d'un procés sorprenent pel qual els autòctons més grans de 30 anys perdrien de manera cada vega-

da més accelerada l'habilitat de parlar la llengua pròpia de les Illes. Aquest procés no es faria tan evident a les dades generals perquè el retrocés entre els adults autòctons seria contrarestat pel fet que els nascuts fora de les Illes i els seus fills ja criats a les Balears aprendrien el català en proporcions significatives. En pocs mots, els autòctons oblidarien el català mentre que els nouvinguts l'aprendrien.

Aquesta evolució, certament singular, de la realitat sociolingüística illenca és corroborada en observar l'evolució segons municipis (taula 3). D'acord amb el cens de l'any 2001, en alguns pobles de l'interior amb poca incidència de la immigració, com Alaró, Ariany, Artany o Campos, s'hi haurien esdevingut retrocessos importants de la capacitat de parlar català. En canvi, en unes altres localitats amb una major incidència de la població al·lòctona l'habilitat de parlar català hauria avançat significativament. Així, per exemple, a la localitat de Calvià, el pas de 19.010 habitants l'any 1991 a 33.473 habitants el 2001, degut sobretot a

Taula 3

Evolució de la població i de la capacitat de parlar català en alguns municipis de les Illes Balears. 1991-2001. Percentatges

Municipi	Població 1991	El saben parlar %	Població 2001	El saben parlar %	Diferència
Alaró	3.445	85,8	3.756	75,2	-10,6
Ariany	823	97,2	727	57,6	-39,6
Artà	5.419	86,0	5.764	72,6	-13,4
Calvià	19.010	37,1	33.435	40,3	3,2
Campos	6.079	93,6	5.941	70,4	-23,2
Palma	278.023	57,6	312.092	56,2	-1,4

la immigració de fora de les Illes, hauria anat acompanyat d'un increment remarcable de la capacitat de parlar català.

En síntesi, les dades del cens del 2001 mostren una evolució del coneixement del català a les Illes Balears francament incongruent no sols amb els altres estudis sociolingüístics de què disposem, sinó amb el coneixement actual sobre els mecanismes socials de producció i reproducció lingüístics.

3.2. La «renúncia del català» entre els pares joves a Catalunya

Els resultats globals del cens lingüístic de Catalunya corresponents a l'any 2001 fets públics⁶ fins ara són molt més coherents, si més no a primera vista, que no pas els que acabem de revisar per a les Illes Balears. A grans trets, aquest cens indica que, a Catalunya, entre 1996 i 2001 hi hauria crescut el nombre absolut de persones que coneixerien el català en les quatre habilitats (*entendre, parlar, llegir i escriure*);⁷ tanmateix, aquest creixement no es reflectiria en termes percentuals en les habilitats orals, bàsicament, a causa de l'arribada de les noves immigracions. D'acord amb les interpretacions proposades anteriorment per a aquest cens (apartat 2), l'increment sobtat de nouvinguts no catalanoparlants hauria comportat un lleu retrocés en el percentatge de persones que diuen saber entendre i parlar català. En canvi, aquest retrocés percentual no s'acompliria en les habilitats de lectura i escriptura, en les quals es detectaria un creixement, si bé modest.

D'acord amb les nostres informacions, les dades lingüístiques brutes del cens del 2001 referents a Catalunya han estat tractades per l'IDESCAT a partir de l'experiència acumulada durant els darrers lustres. No és estrany, per tant, que els resultats generals siguin més congruents amb les altres recerques sociolingüístiques i fins i tot amb la percepció social majoritària. Ara

bé, una revisió més afinada del cens fa néixer dubtes seriosos pel que fa a la validesa general d'aquestes dades.

Per començar, podríem plantejar si a Catalunya s'acompleix el mateix fenomen de davallada del coneixement del català d'acord amb l'edat que hem detectat entre els autòctons de les Illes. Per fer-ho, analitzem quin ha estat el creixement —o decreixement— del coneixement del català segons grups d'edat a Catalunya per a tota la població. Al gràfic 4 es pot apreciar la diferència entre el nombre de persones que declaraven saber parlar català l'any 2001 en comparació de les dades de cinc anys enrere per a cada grup d'edat. L'edat que consta al gràfic és la de l'any 2001.⁸ Amb aquest gràfic podem saber, per exemple, que l'any 2001 hi havia 24.000 infants i adolescents de 10 a 14 anys que sabien parlar català que no havien aparegut com a competents en el grup de 5 a 9 anys un lustre enrere. Un creixement que molt probablement respon a l'acció de l'escola, sia sobre infants nats a Catalunya que no sabien català, sia sobre infants immigrants durant aquest quinquenni.

Deixant de banda els dos primers grups d'edat, la resta del gràfic resulta força desconcertant. Segons aquestes xifres, encara que aparentment es trobin en contextos favorables a l'aprenentatge del català, els grups d'edat adolescents i joves (entre 15 i 24 anys) no sols no incorporarien parlants nous, sinó que *en perdrien* en termes absoluts. Per damunt d'aquestes edats, en canvi, es registraria un creixement del nombre absolut de parlants, especialment entre 30 i 49 anys, unes edats fins ara considerades poc proclius a l'aprenentatge del català. Més enllà d'aquestes edats, el creixement de *neoparlants* aniria perdent intensitat i a partir de 60 anys s'entraria en una dinàmica de pèrdua. Aquesta pèrdua s'esdevindria no sols en termes absoluts, sinó, curiosament, també relatius (gràfic 5).

Aquestes evolucions resulten certament difícils d'explicar. Si ens hem de guiar per les dades de què disposem, el creixement de parlants de català en alguns grups d'edat escolaritzats i entre

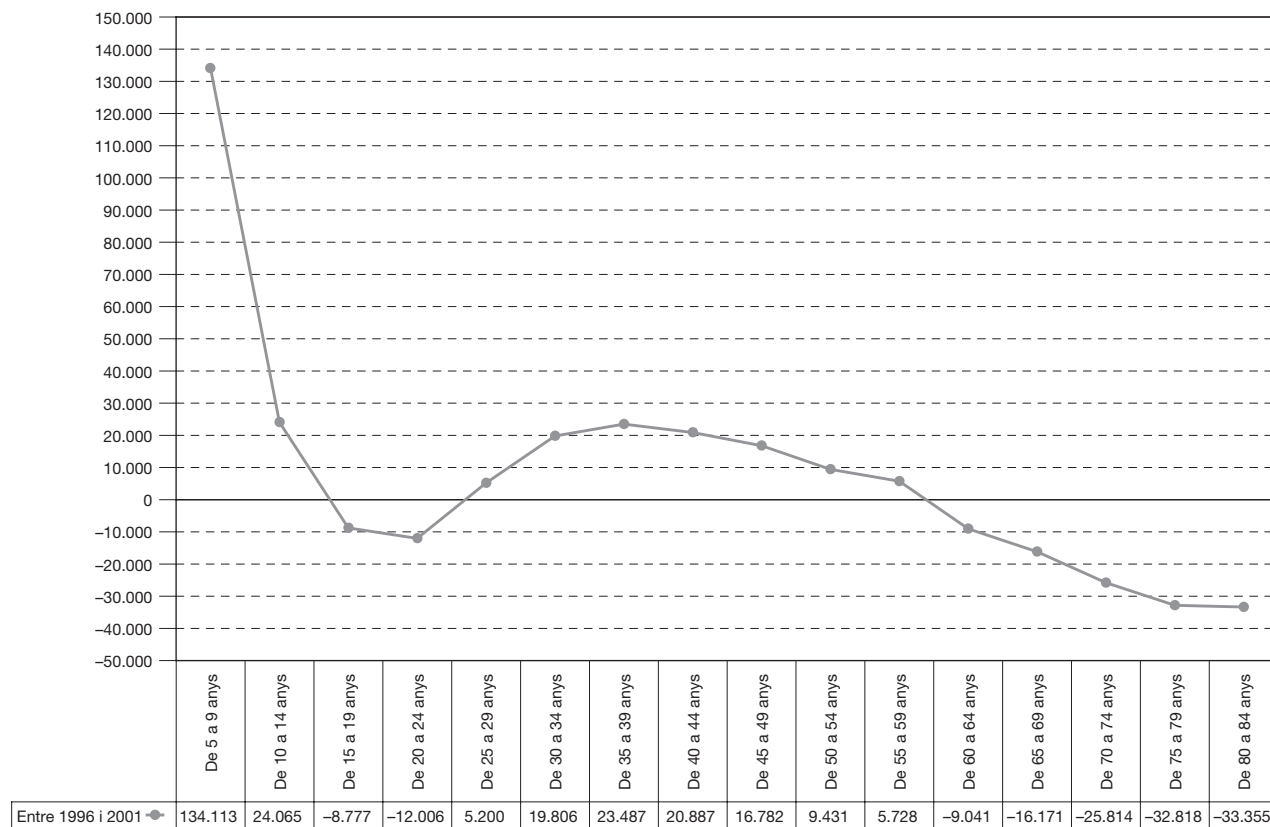
6. Vegeu el dossier IDESCAT (2003) o consulteu la pàgina web d'aquest centre: <<http://www.idescat.es/scripts/perform.dll?TC=888&V0=1+2&V1=8>>.

7. Els creixements serien, respectivament, de 188.965 persones per a *entendre*, 124.128 per a *saber parlar*, 291.153 per a *saber llegir* i 349.897 per a *saber escriure* català.

8. Tot i que la data de referència de cada cens introdueix lleus variacions en el contingent de cada grup d'edat, aquí prescindirem d'aquest factor per falta de dades basades en l'any de naixement. Una anàlisi amb profunditat haurà de tenir en compte aquest factor de possible distorsió.

Gràfic 4

Evolució quinquennal del nombre de persones que declaren «saber parlar català» a Catalunya per grups d'edat entre 1996 i 2001. Nombres absoluts

L'edat correspon al cens de 2001.

FONT: Elaboració nostra a partir de les dades del padró de 1996 i del cens de 2001 a la web de l'IDESCAT.

els adults joves hauria compensat les baixes absolutes i relatives entre adolescents, joves i jubilats. Una evolució no pas totalment impossible, però sí inusitada, perquè suggerir pèrdues entre els adolescents i els joves i, *alhora*, increments entre els adults joves escapa a la lògica sociolingüística del país.

La comparació d'aquestes xifres amb els increments de població nascuda fora de Catalunya durant el quinquenni 1996-2001 (gràfic 6) planteja nous interrogants. Certament, *a priori*, en vista d'aquests gràfics hom podria estar temptat d'atribuir a l'increment dels nouvinguts d'edat escolar i jove la reculada percentual de la capacitat de parlar català del gràfic 5, però és obvi que hom no el pot fer responsable de la reculada en termes absoluts d'aquest coneixement (gràfic 4). A més a més, resulta que els grups d'edat en què es detecten creixements absoluts més importants pel que fa al nombre de parlants de català (de 30 a 49 anys) són també uns grups d'edat en què creix considerable-

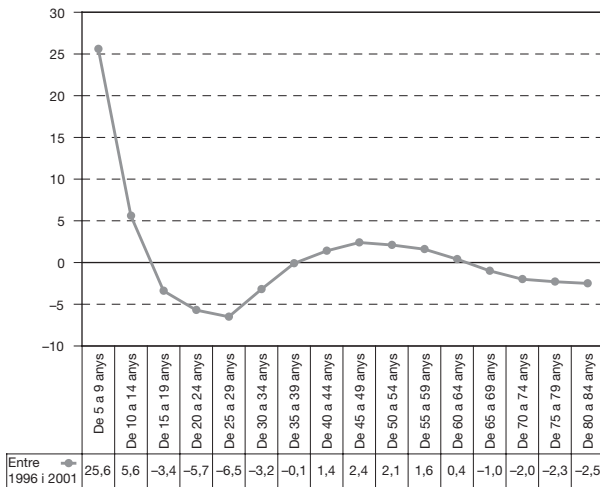
ment el nombre de persones que, havent nascut fora de Catalunya, hi van arribar durant el darrer quinquenni. En canvi, per damunt de 55 anys, en què l'increment de nats fora és nul, es detecta una caiguda de la capacitat de parlar català.

En conjunt, doncs, tot fa pensar que, igual com s'esdevenia a les Illes Balears, l'evolució dels nats fora de Catalunya i la capacitat de parlar català mostren una sorprenent relació positiva, si més no en certes edats. Certament, caldria analitzar a fons aquesta relació, però *a priori* resulta poc comprensible que el català davalli entre els autòctons, especialment els grans, i creixi sobretot entre els nouvinguts més recents.

Per mirar d'aprofundir en aquest terreny, centrem-nos en l'evolució de la població a dues comarques amb uns fluxos de població comparativament reduïts: el Ripollès i la Terra Alta. Tal com pot apreciar-se a la taula 4, i d'acord amb les dades del padró de 1996 i del cens de 2001, es tracta de dues comarques amb una

Gràfic 5

Evolució de la capacitat de parlar català a Catalunya, segons grups d'edat. 1996 i 2001. Percentatges

FONT: Elaboració nostra a partir de les dades del padró de 1996 i del cens de 2001 a la web de l'IDESCAT.

població essencialment autòctona —més del 80 % de nascuts a Catalunya al Ripollès i més del 91 % a la Terra Alta— i molt escassos residents nascuts a l'estranger (3 % i 2 % respectivament l'any 2001). A més, a diferència del que s'esdevingué en el conjunt de Catalunya, totes dues comarques perderen població absoluta entre 1996 i 2001: en concret, 621 persones el Ripollès i 388 la Terra Alta.

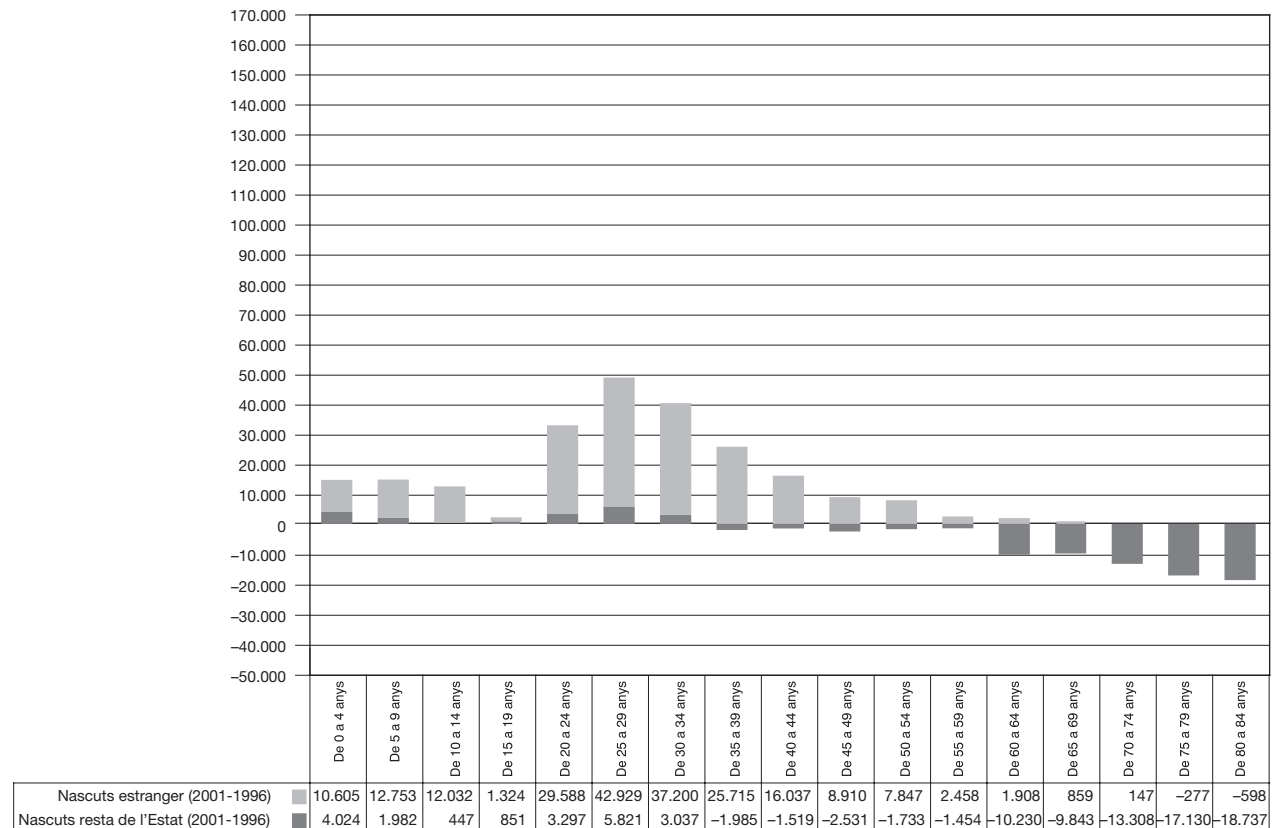
Lògicament, l'evolució de la població de 2 i més anys —la base per al càlcul del coneixement del català a Catalunya— és molt similar a l'evolució de la població total. Entre 1996 i 2001 totes dues comarques perden població absoluta i relativa en aquestes franges d'edat (taula 5).

El que resulta més sorprenent de les dades d'ambdues comarques és que la pèrdua de persones capaces de parlar català és molt superior a la pèrdua d'habitants de 2 i més anys, i fins i tot ultrapassa folgadoament la pèrdua de població total: les davallades de 963 habitants (Ripollès) i 401 habitants (Terra Alta) de 2 i més anys difícilment expliquen la desaparició de 1.765 parlants de català del Ripollès i de 926 de la Terra Alta.

Podria deure's aquesta evolució als fluxos migratoris? Diff-

Gràfic 6

Evolució entre 1996 i 2001 del nombre de persones de cada grup d'edat nascudes fora de Catalunya. Nombres absoluts

L'edat correspon al cens de 2001.

FONT: Elaboració nostra a partir de les dades del padró de 1996 i del cens de 2001 a la web de l'IDESCAT.

Taula 4

Evolució de la població del Ripollès, la Terra Alta i Catalunya segons lloc de naixement. 1996-2001. Nombres absoluts

Territori	Any	Catalunya	Mateixa comarca	Una altra comarca	Resta de l'Estat	Estranger	Total
Ripollès	2001	20.842	15.072	5.770	4.111	791	25.744
	1996	21.496	15.890	5.606	4.512	357	26.365
Terra Alta	2001	11.145	8.240	2.905	764	287	12.196
	1996	11.731	8.780	2.951	805	48	12.584
Catalunya	2001	4.305.884	3.078.188	1.227.696	1.648.650	388.576	6.343.110
	1996	4.165.361	3.063.962	1.101.399	1.752.873	171.806	6.090.040

FONT: Elaboració nostra a partir de les dades del padró de 1996 i del cens de 2001 a la web de l'IDESCAT.

cilment. Encara que el darrer quinquenni hagi estat testimoni de l'arribada de noves immigracions a Catalunya, cal dir que no sembla pas que les noves immigracions expliquin el retrocés del coneixement del català a les dues comarques analitzades, ateses les minses xifres que hi assolixen els nats a l'estranger; cal tenir en compte que al Ripollès l'increment de nats a l'estranger de totes les edats és de 453 persones, i de 239 a la Terra Alta. Aquestes xifres no compensen les reculades detectades, ni tan sols en el cas hipotètic que cap ni un d'aquests estrangers no hagués après a parlar català en el quinquenni estudiat.

Sembla, doncs, que per a entendre la reducció percentual i absoluta de parlants de català només podem recórrer a la falta de reemplaçament generacional. I, en aquest sentit, les dades mostren una certa coherència. Comencem pel Ripollès. Segons el cens del 2001, 272 dels 488 infants de 2 a 4 anys de la comarca no sabrien parlar català enfront dels 216 que ja en sabrien (el 44,3 %). D'altra banda, durant aquest període haurien mort a la comarca 1.703 persones de 2 i més anys. Si, d'acord amb la mitjana comarcal de 1996, considerem que el 92 % d'aquestes devia saber parlar català, ens adonem que els nombres comencen a quadrar: la pèrdua de vora 1.500 catalanoparlants al Ripollès s'explicaria pel fet que els 1.700 difunts, molt majoritàriament ca-

talanoparlants, només haurien estat reemplaçats per poc més de 200 infants catalanoparlants.

El cas del Ripollès es reproduïx a la Terra Alta. Amb una pèrdua de 401 habitants entre 1996 i 2001 (-3,2 % respecte a la població de 2 i més anys), les dades del cens del 2001 indiquen que el nombre absolut de catalanoparlants s'hi hauria reduït en un contundent 7,7 %. Un retrocés de -926 parlants de català difícil d'explicar, perquè a les 877 defuncions —imputant-les *totes* a catalanoparlants— encara caldria afegir-hi unes altres causes suplementàries per a explicar el retrocés. Atesos els escassos fluxos migratoris, ens cal recórrer de nou a les dades d'infants de 2 a 4 anys. I una altra vegada les dades són contundents: de 246 infants de 2 a 4 anys l'any 2001, només 116 —el 47 %— sabien parlar català.

Tal com el lector ja deu haver notat, les dades exposades mostren la combinació de dos processos: d'una banda, una natalitat comparativament baixa que no arribaria a reemplaçar la població adulta; i, de l'altra, unes taxes d'adquisició precoç (entre 2 i 4 anys) del català baixes, inferiors al 50 % a totes dues comarques. Ara bé, aquesta segona condició, suggerida per les dades del cens del 2001, xoca obertament amb totes les dades de què disposem amb relació a aquestes comarques. L'any 1996 el percentatge d'infants entre 2 i 4 anys que segons els seus pa-

Taula 5

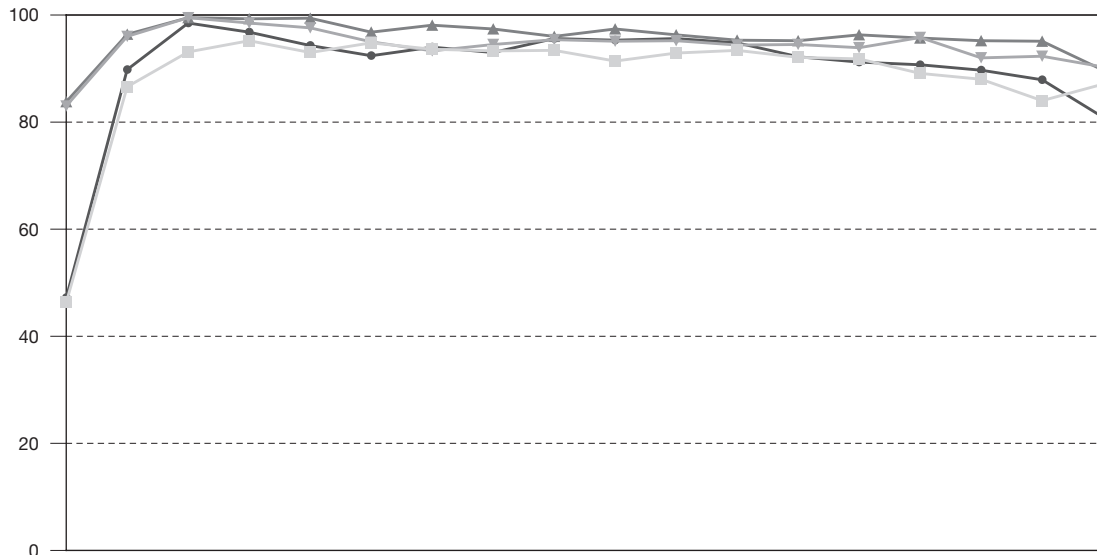
Evolució de la població de 2 i més anys al Ripollès i la Terra Alta, i de la població de 2 i més anys que diu saber parlar català en aquestes comarques. 1996-2001. Nombres absoluts

Població de 2 i més anys	Any 2001	Any 1996	Diferència 2001-1996	% respecte de 1996
Ripollès	25.087	26.050	-963	-3,7
Terra Alta	12.024	12.425	-401	-3,2
Catalunya	6.176.751	5.984.334	230.947	3,9

Població de 2 i més anys que sap parlar català	Any 2001	Any 1996	Diferència 2001-1996	% respecte de 1996
Ripollès	22.137	23.902	-1.765	-7,4
Terra Alta	11.047	11.973	-926	-7,7
Catalunya	4.602.611	4.506.512	124.128	2,8

FONT: Elaboració nostra a partir de les dades del padró de 1996 i del cens de 2001 a la web de l'IDESCAT.

Gràfic 7

Evolució de la capacitat de parlar català a la Terra Alta per grups d'edat. 1986-2001. Percentatges

	2-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	≥ 85	Mitjana
1986	46,3	86,6	93,1	95,2	93,0	94,8	93,6	93,3	93,4	91,4	92,9	93,4	92,1	91,8	89,1	88,0	84,0	87,1	90,6
1991	83,0	96,0	99,5	98,5	97,6	95,0	93,3	94,5	95,4	95,1	95,2	94,4	94,5	93,9	95,8	92,0	92,3	90,3	94,8
1996	83,8	96,4	99,5	99,3	99,4	96,8	98,1	97,4	96,0	97,4	96,3	95,3	95,2	96,3	95,7	95,2	95,1	89,7	96,4
2001	47,2	89,8	98,5	96,8	94,3	92,4	94,0	93,0	95,6	95,3	95,6	94,8	92,2	91,2	90,7	89,7	87,9	80,9	47,2

res parlaven català al Ripollès era el 84 %, exactament 40 punts (!) més que no pas l'any 2001. De la mateixa manera, als censos lingüístics de 1991 i 1996, el percentatge d'aquest mateix grup d'edat que sabia català també assolía a la Terra Alta uns resultats superiors al 80 % (gràfic 7). Aquests resultats eren, val a dir-ho, molt més congruents amb la realitat d'un comarca que han acollit molt poca immigració de primera llengua no catalana i on cap estudi —ni cap observador local!— fins ara no ha ni tan sols suggerit la possibilitat que s'anés interrompent massivament la transmissió lingüística intergeneracional del català.

En unes altres paraules: l'evolució de les dades referents a la capacitat de parlar català en aquestes dues comarques és molt fortament influïda per una caiguda en el primer grup d'edat. Sembla raonable descartar la possibilitat que els infants nascuts després de 1996 en aquestes comarques siguin biològicament més lents a l'hora d'aprendre català que els nascuts durant la dècada anterior. En conseqüència, si les dades del cens del 2001 reflectissin adequadament la realitat lingüística d'aquestes dues comarques, l'única explicació per a la caiguda del coneixement del català en els grups de 2 a 4 anys seria a causa d'una sobtada *defecció lingüística* entre els pares dels nascuts durant el darrer quinquenni. De manera massiva, els pares anirien deixant de

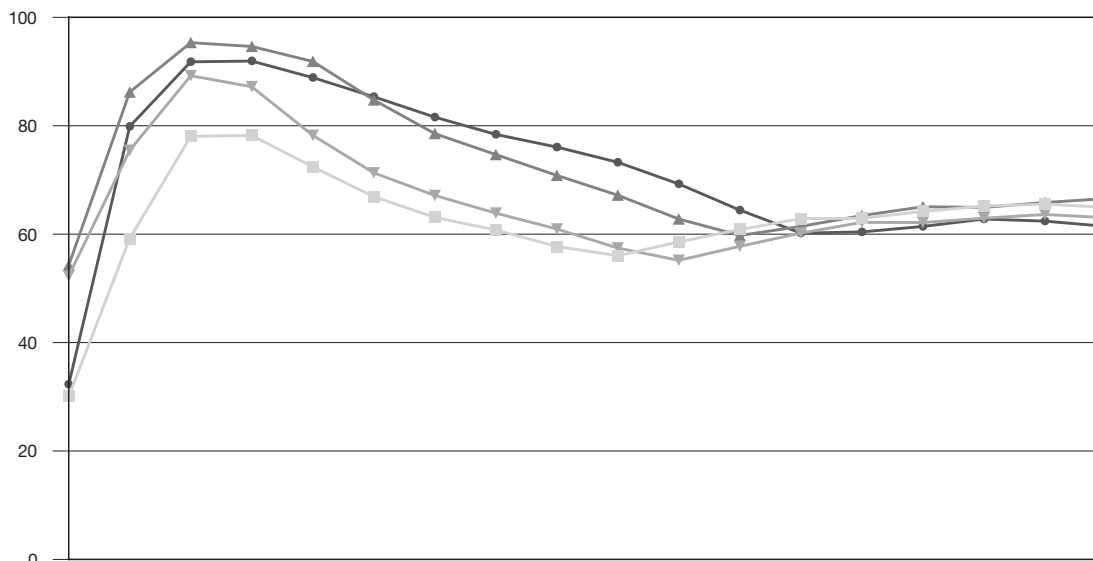
transmetre el català als seus fills i aquests, per tant, no l'aprendrien de manera precoç.

Ara bé, fins a quin punt aquesta defecció resulta creïble? És possible que en aquestes i algunes altres comarques amb poca presència de castellanoparlants i minsos moviments de població s'acompleixin caigudes sobtades de més de 40 punts en el coneixement del català de la generació més jove? És versemblant que tot d'una els pares joves interrompin la transmissió intergeneracional del català, o que els nadons perdin sobtadament la capacitat d'aprendre català; i que això passi desapercebut per a tothom precisament durant uns anys en què el debat sobre el futur del català ha ocupat llocs destacats a tots els mitjans de comunicació del país? O més aviat cal sospitar que darrere d'aquests resultats sorprenents s'amaga alguna altra classe de problema que desvirtua pregonament, si més no, les dades de la primera cohort del cens lingüístic?

La resposta a aquesta pregunta resulta força més transcendent que hom no podria pensar d'entrada per la senzilla raó que la caiguda abrupta del coneixement del català en la primera cohort no és exclusiva de comarques poc poblades i arrecerades dels corrents migratoris, sinó que s'esdevé arreu del país, per bé que —i no deixa de ser sorprenent— en una proporció inferior a la

Gràfic 8

Evolució de la capacitat de parlar català a Catalunya per grups d'edat. 1986-2001. Percentatges

	2-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	≥85	Mitjana
1986	30,1	59,2	78,1	78,2	72,4	66,9	63,1	60,8	57,7	56,0	58,6	60,9	62,9	62,9	64,2	65,2	65,5	64,9	46,8
1991	52,3	75,5	89,2	87,2	78,2	71,3	67,1	63,9	60,9	57,4	55,2	57,8	60,2	62,2	62,1	63,0	63,6	63,0	68,3
1996	54,2	86,2	95,3	94,6	91,9	84,7	78,5	74,7	70,8	67,2	62,8	59,8	61,4	63,4	65,0	64,9	65,8	66,6	75,3
2001	32,3	79,9	91,8	91,9	88,9	85,4	81,6	78,4	76,1	73,3	69,3	64,4	60,2	60,4	61,4	62,8	62,4	61,4	74,5

que es detecta en aquelles. Efectivament, i tal com pot comprovar-se al gràfic 8, en el conjunt de Catalunya el coneixement del català del primer grup d'edat passa del 54 % l'any 1996 al 32 % l'any 2001.

Per donar una explicació d'aquesta sobtada reducció de 22 punts dels coneixements en els infants, podem intentar estimar quin és el pes aproximat dels diferents factors.

En primer lloc, tal com hem assenyalat, som del parer que cal descartar una ruptura de la transmissió intergeneracional generalitzada dels progenitors catalanoparlants. Aquesta possibilitat no ha estat ni tan sols insinuada per cap estudi o autor fins a l'actualitat, ni tampoc pels nombrosos comentaris públics que s'han referit a la situació del català a Catalunya. Ben al contrari, estudis recents com l'Enquesta metropolitana de Barcelona (Subirats, 2002), les dades de l'enquesta d'estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya EULC 2003⁹ (Torres *et al.*, 2005) o la síntesi sobre transmissió familiar de Torres (2003) semblen desmentir-la obertament.

La caiguda podria derivar-se de l'entrada en edat de fecunditat d'unes cohorts amb un percentatge superior de progenitors de primera llengua castellana. Aquesta possibilitat és certa (Torres, 2003), però clarament insuficient: d'acord amb les dades de què disposem, el creixement percentual de mares de primera llengua castellana no va més enllà de 2 punts en cinc anys. D'altra banda, cal recordar que la fecunditat de les dones de primera llengua catalana i la de les de primera llengua castellana ja fa temps que han convergit.

Podria deure's aquest canvi a les noves immigracions? De nou, aquesta possibilitat és parcialment versemblant, però insuficient. De fet, ja vàiem en començar aquest apartat que hi ha una correlació sospitosa entre l'increment de nouvinguts i la creixença del coneixement del català. Però és que, a més a més, pel que fa al primer grup d'edat, els infants nats a l'estranger han augmentat durant el període el 2,3 % respecte al total,¹⁰ mentre que els nats a Catalunya fills de dos estrangers han crescut aproximadament el 2 %.¹¹ I això sense tenir en compte que, com hem

9. Aquesta enquesta suggeria justament la tendència contrària; és a dir, pas des del castellà cap al català de pares a fills. N'informava a bastament la premsa del dijous 22 d'abril de 2004. Per exemple, *Avui*, p. 24-25; *La Vanguardia*, p. 29-31; *El País*, p. 5 del suplement de Catalunya.

10. Segons els reculls censals del 1996 i del 2001 (vegeu la web de l'IDESCAT).

11. Aquesta estimació s'ha calculat de la manera següent, partint també de les

vist en els casos de la Terra Alta i el Ripollès, la caiguda en la primera cohort és molt més estrepitosa a les comarques amb poca immigració recent que no pas en el conjunt de Catalunya.

Fet i fet, doncs, les hipòtesis més plausibles només arriben a explicar com a màxim el 7 % de la caiguda d'infants que saben parlar català en la cohort de 2-4 anys assenyalada pel cens del 2001. I encara cal fer notar que aquest 7 % fa referència a infants que, *a priori*, no adquiririen el català com a llengua familiar. Res no impedeix que n'hi hagi una part que l'aprenui en uns altres contextos (amb uns altres familiars, amb els veïns, a la llar d'infants...); de fet, el cens de 1996 mostrava que el 40 % dels nats fora de Catalunya en aquestes edats ja sabien parlar català —si més no, a parer dels seus pares (Torres, 2000, 88).

En tota aquesta qüestió hi ha, a més, un element suplementari que contribueix a enterbolir l'anàlisi. Tal com el lector ja deu haver apreciat als gràfics, les xifres del grup d'edat de 2 a 4 anys del 2001 coincideixen de manera sorprenent amb els resultats de la mateixa franja d'edat de l'any 1986. En aquell moment, la precisió dels resultats ja va ser objecte de polèmica (Bañeres, 1992), una polèmica que va apaivagar-se després de la coincidència entre els resultats de 1991 i 1996. El fet que al cap de quinze anys les xifres tornin a davallar enmig d'uns canvis tan espectaculars hauria de despertar tota mena de prevencions pel que fa a aquestes dades.

En resum: el cens del 2001 per a Catalunya ofereix uns resultats paradoxals i molt difícils d'explicar. D'una banda, l'evolució de la capacitat de parlar català mostra una relació sorprenent amb la immigració recent a Catalunya; i, de l'altra, les dades del cens del 2001 semblen especialment incongruents pel que fa al grup d'edat més baix, ja que suggereixen un coneixement inexplicablement baix del català fins i tot en comarques amb poca immigració. Sembla més que raonable que hom procedeixi a una anàlisi acurada del perquè de les incongruències identificades. En qualsevol cas, i en el seu estat actual, les dades lingüístiques provinents del cens del 2001 per a Catalunya resulten difícils de creure i sembla evident que no dibuixen

una evolució sociolingüística coherent amb relació a les de 1991 i 1996.

3.3. El cens del 2001 al País Valencià

Segons les dades provisionals de l'IVE,¹² el cens lingüístic del 2001 ofereix resposta sobre els coneixements de llengua catalana que posseeixen 3.896.524 valencians majors de 3 anys. Ara bé, la població major d'aquesta edat que dóna el mateix cens és formada per 4.022.455 persones. Això vol dir que hi ha 125.931 persones (el 3,1 % de ciutadans) que no han respost a les preguntes lingüístiques («no consten», segons les dades publicades per l'IVE). Però no és aquesta l'única novetat respecte dels dos censos lingüístics anteriors (no tenim constància que el 1986 i el 1991 se'n publicuessin dades provisionals). En aquest cas també es faciliten les dades en dues modalitats: la de 3 i més anys (única modalitat anterior) i la de 6 i més anys. La que inclou ciutadans des d'una edat menor només presenta resultats pel que fa a *parlar, entendre* i *no entendre*; la que els inclou des dels 6 anys hi afegeix les capacitats de lectura i escriptura.¹³

Vegem a la taula 6 els resultats del coneixement en els tres censos lingüístics realitzats al País Valencià (1986-1991-2001).¹⁴ Pel que fa a les capacitats de llegir i entendre, la taula només inclou els percentatges perquè l'evolució —positiva— és clara. Ara bé, pel que fa a entendre i parlar, hi afegim les xifres absolutes perquè els augments intercensals no han seguit una evolució igualment ascendent. Percentualment, els qui entenen el català han pujat, encara que molt menys que durant el primer període intercensal (1986-1991), molt més curt que el segon (1991-2001). En canvi, els qui el saben parlar baixen percentualment, encara que puguen en xifres absolutes. De nou, l'ascens entre 1986 i 1991 (128.708 parlants més en cinc anys) va ser incomparablement més positiu que el registrat entre 1991 i 2001 (5.720 parlants més en deu anys).

En termes generals, aquestes dades no semblen difícils de creure, atès que l'impuls donat a la llengua catalana en el primer govern autonòmic (1982-1995, Partit Socialista Obrer Espanyol [PSOE]) va ser molt apaivagat durant el segon (des de 1995, Partit Popular [PP]). De fet, l'enquesta de l'Acadèmia Valenciana

dades de la web de l'IDESCAT. Sabem que entre els infants nats el 2001 el 8,12 % eren fills de dos progenitors estrangers. I també sabem que el percentatge d'estrangers entre la població total de Catalunya havia passat de l'1,3 % en el període 1992-1994 (anys de naixement dels infants de 2-4 anys en el recull censal del 1996) al 2,4 % en el període 1997-1999 (anys de naixement dels infants de 2-4 anys en el cens del 2001) i al 4,4 % el 2001. De manera molt aproximada, podem considerar, per tant, que el percentatge d'estrangers en 1992-1994 és la meitat del que es dóna en 1997-1999 i la quarta part del que es dóna el 2001. Fent un paral·lelisme estimatiu amb el percentatge d'infants de 2-4 anys fills de dos progenitors estrangers, podem considerar que aquest percentatge deu haver passat aproximadament del 2 % el 1996 (la quarta part del 8,12 % dels nats el 2001) al 4 % el 2001 i, per tant, el seu creixement és el 2 %.

12. <http://ive.infocentre.gva.es/pls/portal/docs/PAGE/IVE_PEGV/CONTENTS/censos/censo2001provisional/ini_val.htm>.

13. Cal dir que les publicacions de les dades dels censos de 1986 a 1991 de les Illes Balears sempre han inclòs un apartat de «no consta» (això sí, només representava el 0,6 % el 1986 i l'1,3 % el 1991) i sempre han partit de l'edat de 6 anys.

14. Hem fet els càlculs sempre descomptant el nombre de ciutadans que «no consten», tal com fa el mateix IVE quan presenta els seus resultats sobre un mapa per municipis.

Taula 6

Evolució del coneixement del català al País Valencià entre 1986 i 2001. Percentatges i nombres absoluts

Edat		1986	1991	2001
≤ 3 anys	Total de població	3.598.528	3.737.150	3.896.524
	Entendre	77,1 % 2.775.077	83,2 % 3.110.945	87,4 % 3.315.029
	Creixement		+335.868 (en 5 anys)	+204.084 (en 10 anys)
	Parlar	49,5 % 1.780.741	51,1 % 1.909.449	49,1 % 1.915.169
	Creixement		+128.708 (en 5 anys)	+5.720 (en 10 anys)
≤ 6 anys	Llegir	24,3 %	38,0 %	48,5 %
	Escriure	7,0%	15,2 %	24,6 %

de la Llengua (AVE) (2004) detecta un retrocés de la competència oral, bàsicament a la zona catalanoparlant, entre 1992 i 2004. La percepció entre el poble de l'«entusiasme» posat en el tema pels uns i pels altres degué tenir un reflex en les ganas d'aprendre català. Sense anar més lluny, el coneixement demostrat i l'ús de la llengua entre els polítics del PSOE, començant per la figura emblemàtica del president, eren a anys de llum del desconeixement i del desús generalitzat entre els del PP, començant igualment per la persona que exercí el càrrec de president fins a l'any 2003.

Les dades lingüístiques del cens del 2001 fetes públiques al País Valencià són més escasses que les aparegudes a les Illes Balears i a Catalunya, de manera que resulta més complex fer-ne un estudi aprofundit. En concret, les dades disponibles no permeten discernir entre el coneixement dels autòctons i els nats fora. Per aquest motiu les nostres anàlisis no han pogut assolir el mateix nivell que als altres dos territoris. Amb tot, fins i tot limitant-nos a les informacions disponibles, hi ha motius per a sospitar que les incongruències en les dades lingüístiques del cens del 2001 detectades a les Illes i a Catalunya també podrien haver afectat el País Valencià.

La primera de les àrees en què es detecten incongruències és l'evolució per edats. La taula 7 mostra els percentatges de per-

sones de cada franja d'edat que, d'acord amb les dades de 1986, 1991 i 2001, sabien parlar català.

Igual com s'esdevenia a Catalunya, la taula 7 també detecta al País Valencià una caiguda considerable del percentatge de xiquets del grup d'edat més jove que saben parlar la llengua en relació amb les dades anteriors: del 27,3 % el 1991 al 20,1 % el 2001. Certament, les condicions de transmissió lingüística al País Valencià no són comparables a les de Catalunya; no és descartable que el procés de substitució hi hagi avançat durant la darrera dècada, de manera que el català hagi retrocedit com a primera llengua en les noves generacions. Ara bé, no deixa de ser legítim de plantejar-se si també es detecten al País Valencià les perturbacions constatades a Catalunya pel que fa a la primera franja d'edat, més que més tenint en compte l'alt percentatge de «no consten» (8,6 %) d'aquesta franja d'edat; és a dir, d'infants sobre els quals no tenim aquesta informació perquè els seus progenitors no han respost a aquesta pregunta. En aquest sentit, no deu ser debades que aquest percentatge sigui molt més alt entre els xiquets menuts que no pas en la resta de franges d'edat.

Si de l'estudi de les franges d'edat passem a l'anàlisi de l'evolució d'un mateix grup d'edat a través dels censos, de nou identifiquem evolucions poc congruents. Al gràfic 9 es constata que hi ha un augment de la capacitat de parlar la llengua dels qui tenien entre 15 i 24 anys l'any 2001, en relació amb la capacitat que tenia el mateix grup d'edat en censos anteriors. En canvi, per als majors de 24 anys la capacitat de parlar valencià hauria retrocedit durant la darrera dècada. La diferència seria menuda en les generacions intermèdies, però creixeria en les majors d'una manera que recorda força les tendències ja detectades a les Illes Balears, tot i que sense assolir les mateixes dimensions.

Val a dir que els percentatges de «no consta» són també bastant alts en els grups d'edat en què el coneixement puja (taula 7): entre 15 i 24 anys, la xifra oscil·la entre el 4 % i el 4,1 %. Això podria plantejar reserves pel que fa a la validesa d'aquests augments. Emperò, si concedim fiabilitat al cens de 1991, que ja presentava augments en aquesta franja d'edats, hi hauríem de veure una evolució constant en ascens. Respecte als grups majors de 30 anys, en què el coneixement baixa en cada cens, les menors propor-

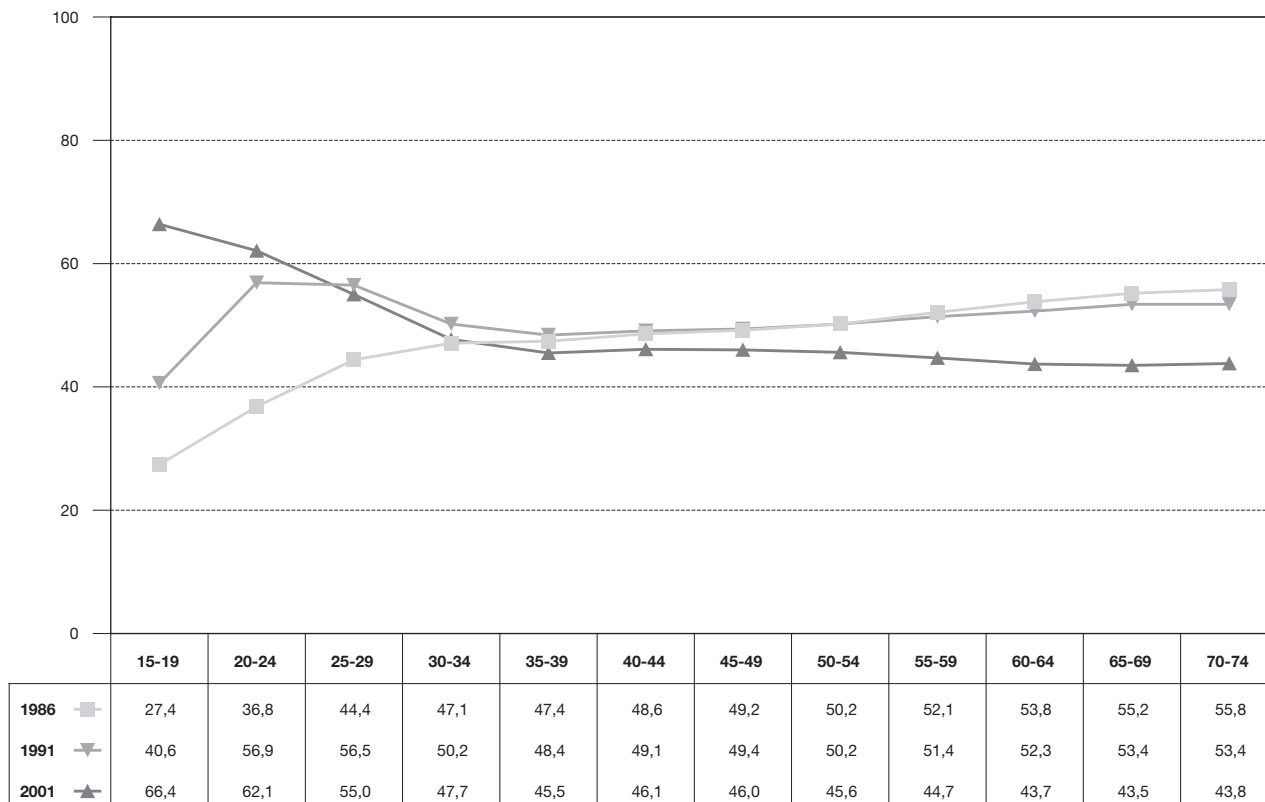
Taula 7

Evolució de la capacitat de parlar català segons franges d'edat al País Valencià. 1986, 1991 i 2001. Percentatges

Anys	3-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75 i +
1986	27,4	36,8	44,4	47,1	47,4	48,6	49,2	50,2	52,1	53,8	55,2	55,8	56,2	55,9	57,6	60,6
1991	27,3	40,6	56,9	56,5	50,2	48,4	49,1	49,4	50,2	51,4	52,3	53,4	53,4	53,7	53,3	56
2001	20,1	42,2	63,1	66,4	62,1	55,0	47,7	45,5	46,1	46,0	45,6	44,7	43,7	43,5	43,8	44,1
NC*	8,6	5,7	4,4	4	4,1	4,1	3,5	2,8	2,4	2,2	2,1	1,9	1,8	1,6	1,5	1,7

* El «no consta» (NC) correspon a l'any 2001. La capacitat de parlar català ha estat calculada amb referència al total de població que havia respost a la pregunta.

Gràfic 9

Evolució per grups d'edat de la capacitat de parlar català. 1986-2001. Percentatges

L'edat correspon al cens de 2001.

cions de «no consta» i el fet que aquesta tendència a la baixa ja es donava entre 1986 i 1991 reforcen la credibilitat d'aquesta dada. Amb tot, com a les Illes, existeix el dubte sobre el procés, sorprenent, pel qual els autòctons més grans de 30 anys perdrien de manera cada vegada més accelerada l'habilitat de parlar català. Malauradament, com que les dades valencianes no destrien segons el lloc de naixement, no podem esbrinar si aquesta pèrdua s'esdevé de manera particularment aguda entre els autòctons.

En unes altres paraules: tant per manca de dades com per les seves especificitats, la situació lingüística valenciana és més

difícil d'analitzar que la balear o la de Catalunya i les discrepàncies són, en conseqüència, menys aparents. Ara bé, el fet que algunes de les tendències identificades als altres dos territoris pareixen reproduir-se al País Valencià projecta ombres sobre els resultats del cens del 2001 també en aquest territori.

Aquestes ombres de dubte són reforçades si analitzem l'evolució de comarques molt diferents quant a la història d'immigració i de substitució lingüística. Vegem, per exemple, els resultats globals per a la capacitat d'entendre i de parlar la llengua a les dues ciutats valencianes de les quals disposem de dades des

Taula 8

Evolució de la capacitat de parlar català a València. 1981-2001. Percentatges

Capacitat	1981	1986	1991	2001*
Entendre	67 %	82,1 %	87,0 %	90,9 %
Parlar	37 %	39,7 %	43,3 %	44,8 %

* Els «no consta» són el 3,5 % i no es tenen en consideració a les operacions.

Taula 9

Evolució de la capacitat de parlar català a Elx. 1981-2001. Percentatges

Capacitat	1981	1986	1991	2001*
Entendre	59 %	73 %	83 %	85,9 %
Parlar	32 %	33 %	38 %	39,2 %

* Els «no consta» són el 2,1 % i no es tenen en consideració a les operacions.

Taula 10

Evolució de la capacitat de parlar català al Comtat. 1986-2001. Percentatges

El Comtat	1986		1991		2001		
	%	Absolut	%	Absolut	%	Absolut	% no consta
Població total		24.578		24.642		24.933	
Entendre	98,5	24.221	99	24.415	98,3	24.516	1,8
Parlar	91,7	22.543	91,5	22.554	83,8	20.897	
Saber parlar		1986		1991		2001	% no consta
3 i 4 anys		91,7		84,6		64,4	7,3
5-9 anys		92,0		92,1		82,5	4,8

de 1981 (València i Eix) i contrastem-los amb els d'una àrea rural de muntanya (la comarca del Comtat, subsidiària d'Alcoi).

A València (taula 8) hi ha una interrupció antiga de la transmissió intergeneracional del català del grup autòcton, mentre que a Eix (taula 9) s'acomplí una immigració massiva, de manera que totes dues ciutats es mantenen en percentatges de saber-lo parlar inferiors al 50 %. Tot i aquestes circumstàncies, a totes dues ciutats s'ha esdevingut un creixement constant de capacitat lingüística, sobretot entre 1986 i 1991, en anys d'administració socialista, però també durant la darrera dècada, encara que molt menor. Pel que fa als «no consta» que poden afectar els resultats, fixem-nos en l'alt percentatge de la capital del País Valencià.

Aquesta evolució entre censos lingüístics xoca totalment amb la que es detecta a la comarca del Comtat (taula 10). D'acord amb les dades de què disposem, el manteniment entre 1986 i 1991 esdevé una davallada important entre 1991 i 2001, fins i tot en xifres absolutes. Com en el cas de Catalunya, aquesta davallada és especialment pronunciada —més de 20 punts!— en la primera cohort. Cal assenyalar que aquesta caiguda resulta sospitosa en una comarca on no s'ha detectat fins ara la interrupció de la transmissió familiar del català. És més, aquestes dades xoquen obertament amb els resultats de l'enquesta de l'AVL (2004) fets públics recentment, segons els quals l'ús del valencià en l'àmbit familiar i en la seva transmissió intergeneracional a la regió d'Alcoi-Gandia s'ha incrementat del 62 % dels pares entre ells al 64 % de l'enquestat amb els fills (AVL, 2004, 5).

Sintetitzant: les dades disponibles referides al territori valencià no permeten identificar distorsions tan significatives com les trobades a Catalunya i sobretot a les Illes Balears. Amb tot, en les dades del cens del 2001 del País Valencià s'entreveuen les mateixes incongruències que als altres dos territoris analitzats: caigudes abruptes del coneixement en el primer grup d'edat, davallada del coneixement en comarques de poca incidència immigratòria, evolució més positiva del català en àrees d'atracció immigratòria. En poques paraules, també les dades del País Valencià pareixen revelar-se incongruents amb la resta de dades demolingüístiques disponibles.

4. Les causes de les incongruències?

Dels apartats anteriors es desprèn que, si hom compara les dades lingüístiques del cens del 2001 amb les dades de padrons i censos anteriors dels tres territoris analitzats, s'hi detecta que el coneixement del català —sobretot— parlat evoluciona d'una manera sorprenent. Segons els resultats del 2001, el coneixement del català minvaria sobtadament en la primera franja d'edat; retrocediria igualment entre els adults, principalment autòctons, i de manera creixent amb l'edat; i tindria una evolució comparativament pitjor en comarques i localitats amb poca immigració que no pas en nuclis turístics, urbans i d'atracció immigratòria. Aquestes anomalies es reproduïen a grans trets als tres territoris estudiats, tot i que són especialment significatives a les Illes Balears, resulten menors a Catalunya i són més difícils de mesurar, a causa de la manca de dades, al País Valencià.

Una vegada fetes les anàlisis exposades, els responsables de la Xarxa CRUSCAT van trametre-les a l'INE i als seus homòlegs català, balear i valencià per tal que aquestes institucions poguessin examinar la qüestió adequadament. Juntament amb les anàlisis, la Xarxa CRUSCAT suggeria algunes possibles explicacions perquè fossin sotmeses a consideració. La resposta d'aquests organismes¹⁵ a les qüestions plantejades confirma en bona mesura les previsions expressades pels investigadors de la Xarxa CRUSCAT.

Tal com indicàvem pàgines enrere, el problema principal de les dades del cens de l'any 2001 està en el fet que, si bé *en termes molt genèrics* algunes de les tendències detectades poden arribar a posar-se en relació amb canvis reals en la configuració demolingüística de les poblacions afectades, una anàlisi una mica més detallada de les dades genera molts dubtes envers la seva versemblança. Així, és possible que al País Valencià, i a causa de les polítiques lingüístiques aplicades durant la darrera dècada, hi hagi hagut un cert retrocés de la transmissió intergeneracional del català. També és obvi que l'arribada de les noves

15. Escrita, en el cas de l'INE i l'IBAE; oral, al llarg d'unes quantes reunions, en el cas de l'IDESCAT.

immigracions ha modificat el panorama demogràfic i, per tant, també lingüístic de quasi tot el domini del català. No és estrany, doncs, que en un paisatge sociodemogràfic en moviment hom pugui trobar certa coherència a grans trets entre les dades ofertes i l'evolució social.

Ara bé, l'estudi més detallat de les dades esmicola la il·lusió de concordança. Més enllà de les apreciacions molt genèriques, les evolucions suggerides per les dades disponibles no quadren entre si i no s'adiuen amb la resta de coneixements de què disposem sobre la realitat lingüística dels territoris estudiats. No es pot explicar l'aparent retrocés intergeneracional del català a Catalunya apel·lant a les noves immigracions, tenint en compte que aquest retrocés és especialment acusat en comarques amb molt poca immigració. També sembla difícil mantenir aquesta relació de causa-efecte a comarques valencianes com el Comtat, on uns altres estudis suggereixen manteniment o fins i tot creixement en la transmissió intergeneracional del català. Resulta igualment impossible que les noves immigracions, per massives que siguin, expliquin el retrocés del català entre els adults autòctons, especialment en el cas de les Illes Balears; sobretot, quan alhora hi ha un percentatge significatiu dels nouvinguts que declara aprendre català.

Aquestes incongruències amb relació a les fonts censals i padronals anteriors fan témer que les dades lingüístiques del 2001 tinguin característiques que les singularitzen en el conjunt de les dades censals disponibles fins ara per al domini català. Aquesta és, de fet, una de les principals explicacions suggerides per l'INE en vista de les anàlisis de la Xarxa CRUSCAT. En el seu escrit a aquesta Xarxa, l'INE va argumentar que, ateses les diferències entre les operacions censals i padronals, i com que les diferents operacions censals i padronals havien estat dirigides per institucions diferents, els seus resultats eren difícilment comparables.

La hipòtesi de la no-comparabilitat del cens del 2001 amb les dades anteriors té, sens dubte, un fonament sòlid. De fet, com hem indicat anteriorment, no deixa de ser cert que el cens de l'any 2001 va introduir modificacions als qüestionaris que tal vegada resultaren significatives fins al punt d'afectar els resultats obtinguts. Recordem, per exemple, que, si més no a Catalunya, els qüestionaris del 2001 incloïen errors en la versió catalana i que aquesta havia estat posada en segon lloc en comptes de ser primera com en edicions anteriors. Per la seva banda, a les Illes hom va modificar lleugerament la manera de referir-se al nom de la llengua per fer-lo més inclusiu.¹⁶ Molt especialment, cal recor-

dar que al cens del 2001 van desaparèixer les explicacions que en les edicions anteriors precisaven com havia d'interpretar-se l'expressió «saber entendre/llegir/parlar/escriure català»:¹⁷ sense aquestes explicacions, la pregunta va passar a tenir una interpretació molt més imprecisa.

És força versemblant que el canvi en la formulació de la pregunta tingués un efecte difús al llarg de tota la piràmide d'edat i que fos especialment acusat en l'avaluació dels coneixements de català de la primera cohort, sobretot entre els infants de 2 o 3 anys. La supressió de les explicacions sobre què volia dir «saber parlar» pot haver provocat que els pares fessin més estricte el criteri per a decidir si els seus fills havien adquirit ja aquesta capacitat. Si això fos així, molts infants que als censos anteriors haurien estat considerats capaços de parlar català haurien estat jutjats no competents l'any 2001. Potser a això cal atribuir l'alt percentatge de «no consta» en aquesta franja d'edat al País Valencià.

En poques paraules, hi ha elements de pes que fan pensar que les dades del 2001 no són directament comparables a les d'edicions anteriors. D'acord amb aquesta línia d'interpretació, doncs, el cens del 2001 no permetria establir comparacions amb els anys anteriors perquè, per dir-ho en termes generals, l'eina de mesurament hauria estat diferent. El qüestionari censal, la formulació de la pregunta, la mateixa eina (cens o padró) no serien idèntics als d'edicions anteriors, i això hi hauria introduït modificacions tan significatives que hom no podria establir comparacions amb edicions anteriors. Seria erroni, per tant, intentar concloure evolucions comparant les dades de 1991 o 1996 amb les de 2001.

Ara bé, aquesta hipòtesi no deixa de ser una especulació. De fet, llevat —insistim-hi, *potser*— de la primera cohort d'edat, cap dels canvis en els qüestionaris esmentats no sembla pas conduir a una minva del coneixement del català, ans al contrari. Si no es deu als canvis en el qüestionari, a què més es poden deure les incongruències detectades?

Existeix la possibilitat que les dades lingüístiques del cens de l'any 2001 incloguessin desviacions significatives d'alguna altra mena que, en la pràctica, les fessin no comparables a les anteriors, o fins i tot no utilitzables; però a què caldria atribuir aquestes desviacions?

Tal com recordàvem a l'inici d'aquest document, el treball de camp del cens del 2001 va estar envoltat de polèmiques. En uns quants municipis, la distribució i la recollida dels qüestionaris censals es van fer de manera parcial i/o summament lenta, van esdevenir-se diversos conflictes laborals entre els agents censals i n'hi va haver una part que va abandonar la feina abans d'a-

16. El cens de l'any 2001 preguntava sobre els «Coneixements de llengua catalana (varietats balears o altres)», de manera que incloïa totes les varietats illenques i de la resta de territoris.

17. L'any 1986, per exemple, s'hi especificava: «Una persona "sap parlar" el català quan és capaç de mantenir una conversa en català sobre un tema corrent» (*apud* Farràs, Torres i Vila, 2000, 13).

cabar-la.¹⁸ Tots aquests problemes van repercutir seriosament en la qualitat del treball de camp, especialment en un punt crucial: d'acord amb l'INE, la *taxa d'inexhaustivitat* —el percentatge de qüestionaris no recollits— del cens del 2001 se situa en l'11 % pel que fa al País Valencià, en el 12 % respecte a Catalunya i en el 23 % (la més alta de tot l'Estat espanyol) quant a les Illes Balears. Aquestes taxes globals no es repartiren de manera homogènia a cada territori, sinó que darrere dels percentatges esmentats s'amaguen diferències molt acusades entre comarques, poblacions i fins i tot barris.

No cal dir que les taxes d'inexhaustivitat esmentades són molt elevades: en el cas més extrem, el de les Illes Balears, aquestes taxes signifiquen que un de cada quatre qüestionaris no va arribar a ser recollit per les autoritats censals. A més, a aquestes xifres de qüestionaris no arribats a bon port encara cal afegir-hi vora el 3 % suplementari de «no consten»; és a dir, de persones que van contestar al qüestionari, però que no van respondre a les preguntes lingüístiques. En unes altres paraules, l'INE no va poder recollir entre el 14 % i el 26 % de les respostes a les preguntes lingüístiques del cens de l'any 2001 segons el territori.

És ben sabut que les dades censals i padronals mai no s'analitzen directament tal com són recollides, sinó que són sotmeses a diversos processos tècnics per a posar-les en les millors condicions per a l'explotació amb la finalitat de reduir els errors o resoldre la manca de dades aparentment més òbvies. En el nostre cas, i per posar-ne un exemple clar, els tècnics *depuren* —eliminen— la possibilitat que alguns infants de mesos constin com a capaços d'escriure i *imputen* —reconstrueixen; és a dir, generen, partint d'unes altres fonts en principi fiables— les respostes no obtingudes en el qüestionari censal. Aquestes operacions són especialment delicades en els casos en què cal atribuir informacions a un percentatge elevat de persones perquè les dades imputades no deixin de ser una hipòtesi —fonamentada, sens dubte, però hipòtesi al capdavant.

En la mesura que el treball de camp del cens del 2001 no es dugué a terme d'una manera reeixida, i en la mesura que percentatges molt significatius de la població en quedaren exclosos, la informació censal passà a dependre crucialment de l'encert en els procediments de depuració i imputació de les dades. Aquests processos no foren els mateixos a tots tres territoris. D'acord amb les informacions de què disposem, l'INE efectuà àmplies tasques d'imputació per a les llars de les quals no es tenia informació, però només abordà les preguntes lingüístiques mínimament. Per

la seva banda, els instituts d'estadística dels tres territoris implicats seguiren procediments diferents. A les Illes, l'IBAE no aplicà a les dades rebudes de Madrid cap depuració i/o imputació pròpia. En canvi, l'IDESCAT sotmeté les dades a una revisió pròpia i abordà la qüestió lingüística en particular.¹⁹ No tenim resposta a hores d'ara de l'IVE, tot i que sembla que no aplicà cap tractament propi a les dades provisionals penjades a Internet.

Sigui com sigui, les dades publicades després de la depuració i la imputació són precisament les que s'han analitzat en aquest estudi, i són aquestes les que contenen les greus incongruències detectades. En unes altres paraules, tot i haver-los tractat per disminuir els efectes perjudicials de la manca de molts qüestionaris, els resultats finals dels tres censos lingüístics continuen apareixent poc creïbles en el marc dels coneixements demolingüístics actuals. De fet, la combinació entre taxa d'inexhaustivitat i profunditat de tasques de depuració i imputació coincideix força bé amb la magnitud dels problemes detectats en aquest estudi: els resultats de les Illes Balears, amb màxima inexhaustivitat i menys treball d'imputació, resultaren francament anòmals; les dades corresponents a Catalunya, amb menys inexhaustivitat i més treball de revisió de dades, acabaren essent força més versemblants; i, pel que fa al País Valencià, la menor quantitat de dades disponibles només permet intuir que els problemes podrien ser similars als de la resta de territoris, amb la particularitat que la seva taxa d'inexhaustivitat va ser una mica inferior a la de Catalunya. En unes altres paraules: el tractament més intensiu de les dades hauria pogut assuajar les incongruències de partida, però no pas superar-les, per la qual cosa aquestes incongruències es farien evidents en plantejar anàlisis d'una certa envergadura.

Si aquesta segona interpretació fos correcta, la conclusió seria que les tasques de depuració i imputació exercides damunt les dades originals no haurien reeixit a neutralitzar els esculls que constitueixen les altíssimes taxes d'inexhaustivitat. En uns altres mots, les dades lingüístiques del cens de l'any 2001 no podrien usar-se perquè ni tan sols amb les imputacions realitzades no s'hauria pogut cobrir el formidable buit de qüestionaris no aconseguits durant el treball de camp. Aquestes deficiències, més que no pas els canvis en els qüestionaris, serien responsables de les anomalies detectades.

5. Conclusions i reflexió final

A causa de la situació descrita, els membres de la Xarxa CRUS-CAT consideren convenient de comunicar a la resta de la comu-

18. El lector pot recordar-ho rellegint algunes de les notícies aparegudes i consultables per Internet, com ara «El cens dels despropòsits», *El Punt* (25 febrer 2002), <http://nosaltres.vilaweb.com/info/vilaweb/elpunt.noti_elpunt?p_id=173773>; o «Una sentència obliga l'INE a pagar 64.000 euros a 28 exagents censals gironins i estableix un precedent a l'Estat», *El Punt* (12 febrer 2003), <http://nosaltres.vilaweb.com/info/vilaweb/elpunt.noti_elpunt?p_id=465497>.

19. Com a conseqüència, les xifres de coneixement del català de l'IDESCAT i de l'INE corresponents al cens del 2001 no sempre coincideixen (vegeu l'annex).

nitat científica i a la societat en general els seus dubtes seriosos entorn de la validesa de les dades lingüístiques corresponents als resultats provisionals del cens del 2001. Queda en mans dels nostres col·legues d'altres àrees de coneixement la valoració de fins a quin punt aquesta falta de validesa s'estén a la resta del cens o no.

Des de la Xarxa CRUSCAT de l'IEC ens sembla imprescindible que les institucions responsables —molt concretament, l'INE, responsable principal de l'operació censal del 2001— assumeixin la seva responsabilitat en aquesta qüestió i aclareixin, si és possible i com més aviat millor, els dubtes seriosos que ara com ara envolten les dades analitzades. En aquest sentit, la Xarxa CRUSCAT està a disposició d'aquestes institucions per tal de treballar conjuntament en la solució dels problemes detectats. Ara bé, en la mesura que aquests problemes no hagin estat resolts de manera satisfactòria, *sembla aconsellable evitar de servir-se de les dades lingüístiques del cens del 2001*, o fer-ho només amb la màxima prevenció, ja que no hi ha cap garantia que aquestes dades reflecteixin la realitat sociolingüística de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià. Molt especialment, *ens sembla impropedent utilitzar els resultats del cens del 2001 per a finalitats comparatives amb les dades padronals i censals anteriors*, en la mesura que les modificacions introduïdes en el qüestionari del cens del 2001 generaren molt probablement distorsions difícils de mesurar en relació amb les dades d'anys anteriors.

Cal fer notar que la pèrdua de confiança en el cens lingüístic del 2001 té conseqüències molt serioses per al coneixement de la situació i l'evolució del català. A Catalunya aquest fet implica el trencament de la sèrie censal que, amb més o menys canvis, es remunta sense interrupcions als anys 1975 per a Barcelona i 1981 per a tot el Principat. Al País Valencià i les Illes la situació és molt més greu, atès que l'any 1996 no s'hi van recollir informacions lingüístiques. En la pràctica, això implica que, pel que fa a l'estudi de la llengua pròpia, aquests dos territoris no disposen d'eines censals comparables des de 1991, la qual cosa complica enormement no tan sols qualsevol propòsit d'avaluació de les polítiques lingüístiques vigents, sinó també l'avaluació del mateix procés de manteniment o substitució lingüística. Caldria que les institucions interessades en fossin conscients i corregissin aquestes anomalies, sobretot tenint en compte que, a causa de les darreres modificacions en els processos d'elaboració dels padrons, correm el risc més que seriós que no es repeteixin les operacions padronals que permetien recollir informació lingüística cada cinc anys. Atès que hi ha dubtes seriosos amb relació a les dades del 2001, *fóra imprescindible que qualsevol iniciativa de tipus censal, padronal o similar que pugui emprendre's en un futur pròxim inclogués preguntes de tipus lingüístic que fossin estrictament comparables a les dels anys 1991 o 1996* i anteriors. Només així podrem reconstruir la sèrie censal amb confiança i establir sèries cronològiques. L'alternativa implica deixar la

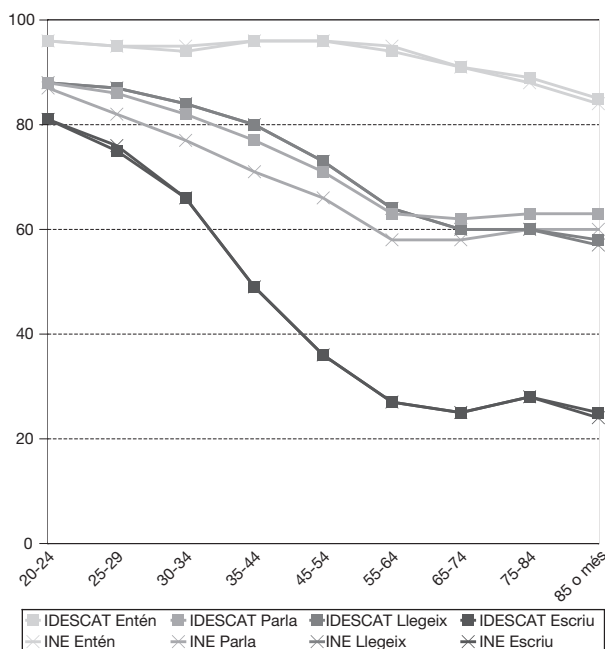
llengua catalana sense dades demolingüístiques censals durant un llarg període, la qual cosa ens allunyaria incomprendiblement dels països plurilingües avançats que, com el Canadà, els Estats Units, el Regne Unit o fins i tot, des de l'any 2000, la mateixa França, consideren aquestes informacions un afer prou important per a incorporar-lo a les seves respectives operacions censals.

Annex. Discrepàncies entre les dades lingüístiques dels diferents instituts d'estadística

En elaborar aquest estudi, vam basar-nos en les dades publicades pels diferents instituts d'estadística de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià. A finals de setembre de 2004 hom va advertir que l'INE havia fet públics els resultats de les preguntes lingüístiques de l'any 2001.²⁰ Una vegada recalculades per a ho-

Gràfic 10

Coneixement de català per franges d'edat segons el cens del 2001 a Catalunya. Percentatges

Càlculs segons l'IDESCAT i segons l'INE.

20. Les comunitats d'on es presenten resultats són el País Valencià, les Illes Balears, Catalunya, Navarra, el País Basc i Galícia i es poden consultar a <<http://www.ine.es/censo/es/inicio.jsp>>.

Taula 11

Coneixement del català per franges d'edat a les Illes Balears, País Valencià i Catalunya. 2001. Percentatges

		Instituts d'estadística autonòmics				INE			
		Entén	Parla	Llegeix	Escriu	Entén	Parla	Llegeix	Escriu
Illes Balears	20-24	89,4	71,1	74,0	62,5	89,4	71,1	74,0	62,5
	25-29	86,8	64,6	68,5	53,5	86,8	64,6	68,5	53,5
	30-34	86,7	61,2	65,6	46,1	86,7	61,2	65,6	46,1
	35-44	87,7	57,2	61,5	33,1	87,7	57,2	61,5	33,1
	45-54	88,8	55,4	57,2	25,2	88,8	55,4	57,2	25,2
	55-64	88,5	57,9	53,8	20,2	88,5	57,9	53,8	20,2
	65-74	88,8	59,8	47,0	15,4	88,8	59,8	47,0	15,4
	75-84	88,0	60,8	41,9	13,0	88,0	60,8	41,9	13,0
	≥ 85	89,0	62,1	35,1	10,6	89,0	62,1	35,1	10,6
Total >19	88,1	60,2	59,2	33,5	88,1	60,2	59,2	33,5	
Catalunya	20-24	96,2	88,8	89,3	82,0	96,2	86,9	89,4	82,0
	25-29	95,1	85,2	86,2	75,2	95,3	82,8	86,8	75,8
	30-34	95,0	81,5	83,6	65,3	95,2	77,3	84,1	65,7
	35-44	95,6	77,2	80,2	48,5	95,7	71,2	80,7	48,5
	45-54	95,9	71,3	73,8	36,2	96,0	64,9	74,2	36,2
	55-64	94,1	62,6	63,6	26,5	94,3	56,9	64,0	26,6
	65-74	91,6	61,0	59,7	24,5	91,7	56,9	59,8	24,2
	75-84	88,6	63,0	60,2	28,6	88,6	59,8	60,2	28,3
	≥ 85	85,4	62,5	56,9	25,4	84,7	60,2	56,1	24,3
Total >19	94,2	73,5	74,4	46,6	94,3	69,0	74,9	46,7	
País Valencià	20-24	92,0	62,1	67,6	50,9	91,5	61,6	67,1	50,5
	25-29	90,1	55,0	62,1	40,5	89,4	54,4	61,4	40,0
	30-34	88,3	47,7	54,7	27,2	87,7	47,2	54,2	27,0
	35-44	88,5	45,8	49,7	17,7	88,1	45,5	49,4	17,6
	45-54	88,5	45,8	44,5	13,7	88,3	45,6	44,4	13,6
	55-64	84,6	44,2	34,9	8,5	84,5	44,2	34,9	8,5
	≥ 65	80,2	43,8	24,3	4,8	80,1	43,8	24,2	4,8
	Total >19	86,8	48,0	45,3	20,0	86,5	47,8	45,2	20,0

FONT: Instituts d'estadística autonòmics i INE.

mogeneïtzar-ne les cohorts d'edat,²¹ aquestes dades poden comparar-se amb les dels instituts d'estadística corresponents (taula 11).

Tal com pot comprovar-se, les dades de l'INE coincideixen amb les dades de l'IBAE per a les Illes Balears i presenten unes discrepàncies molt menors amb les de l'IVE, malgrat no coincidir-hi plenament. Per contra, les dades de l'IDESCAT i les de l'INE per a Catalunya divergeixen de manera significativa pel que fa a la capacitat de parlar. Entre 35 i 54 anys, la diferència entre les dades d'ambdues institucions arriba a superar els 6 punts, amb l'INE sempre per sota de l'IDESCAT. La resta de competèn-

cies es mantenen sempre en divergències menors a un punt percentual (gràfic 10).

Aquestes discrepàncies en la valoració d'una mateixa dada provinent d'una mateixa font no fan sinó reforçar la necessitat d'assolir un consens entorn de la validesa de les dades del 2001.

En el moment de tancar aquest estudi, el SIES, institució dependent de la Conselleria de Cultura, Educació i Esport de la Generalitat Valenciana, publicà les dades censals sincròniques de 1986, 1991 i 2001, juntament amb les enquestes realitzades per aquest servei entre 1985 i 1995, a *Coneixement i ús social del valencià*.²² Les dades del SIES són lleugerament diferents de les de l'IVE. Un cop analitzades, s'hi detecta que els «no consta» no hi apareixen i deuen haver estat reanalitzats. A les dades del

21. Les dades apareixen en percentatges i per grups d'edat: en quinquennis entre els 16 i els 34 anys; en decennis entre els 35 i els 84 anys, i en un sol grup els majors de 85 anys, llevat del País Valencià, on el grup de major edat comença a partir dels 65 anys.

22. La publicació en versió electrònica és accessible a <<http://www.cult.gva.es/sies/llibre.htm>> (consulta: 14 abril 2005).

SIES, el coneixement del català en percentatge creix en totes les seves competències: aquest canvi, però, és menut, ja que no passa mai els 0,7 punts per grups d'edat i en la major part dels casos és menor de 0,5 punts. En qualsevol cas, les noves dades publicades confirmen el decreixement al País Valencià de la capacitat de parlar entre els autòctons i el creixement entre els nats fora. Això sí, les dades del SIES mostren que el decreixement entre els nats fora és degut als nascuts fora de l'Estat espanyol, mentre que el coneixement del català creixeria entre els residents nascuts a la resta de l'Estat.

Bibliografia citada

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2004). *Enquesta sobre la situació social del valencià* [en línia]. <<http://www.avl.gva.es/img/estudis/5/Enquesta.pdf>>
- BAÑERES, Jordi (1992). «La llengua dels infants en el cens lingüístic de 1986». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 10, p. 131-141.
- FARRÀS I FARRÀS, Jaume; TORRES I PLA, Joaquim; VILA I MORENO, F. Xavier (2000). *El coneixement del català 1996: Mapa sociolingüístic de Catalunya: Anàlisi sociolingüística de l'enquesta oficial de població de 1996*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- IDESCAT (2003). *Cens lingüístic 2001. Dossier de premsa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya.
- (2004). *Estadística d'usos lingüístics a Catalunya 2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estadística de Catalunya.
- MELIÀ GARÍ, Joan (1993). «Qui l'encerta l'endequina. Quants som els qui sabem parlar en català? Comentari als censos de 1986 i 1991». *El Mirall*, núm. 63, p. 46-48.
- (2002). «La situació lingüística a les Illes Balears. Comentaris al voltant d'una enquesta». *Llengua i Ús*, núm. 25, p. 61-64.
- REIXACH, Modest (1990). *Difusió social del coneixement de la llengua catalana: Anàlisi de les dades lingüístiques del padró d'habitants de 1986 de Catalunya, Illes Balears i País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- REIXACH, Modest [coord.] (1997). *El coneixement del català: Anàlisi de les dades del cens de 1991 de Catalunya, les Illes Balears i el País Valencià*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- SERVICI D'INVESTIGACIÓ I ESTUDIS SOCIOLINGÜÍSTICS (2005). *Coneixement i ús social del valencià*. València: Generalitat Valenciana. Conselleria de Cultura, Educació i Esport. Secretaria de Cultura i Política Lingüística. Servei d'Investigació i Estudis Sociolingüístics.
- SIGUÁN SOLER, Miquel (1999). *Conocimiento y uso de las lenguas: Investigación sobre el conocimiento y uso de las lenguas cooficiales en las comunidades autónomas bilingües*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- SUBIRATS, Marina (2002). «Els trets lingüístics». A: INSTITUT D'ESTUDIS REGIONALS I METROPOLITANS DE BARCELONA. *Enquesta de la regió de Barcelona 2000: Condicions i hàbits de vida*. Barcelona: Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.
- TORRES, Joaquim (2000). «Llengua i origen geogràfic». A: FARRÀS I FARRÀS, Jaume; TORRES I PLA, Joaquim; VILA I MORENO, F. Xavier. *El coneixement del català 1996: Mapa sociolingüístic de Catalunya: Anàlisi de l'enquesta oficial de població de 1996*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 79-94.
- (2003). «L'ús oral familiar a Catalunya». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 17, p. 47-76.
- TORRES, Joaquim [coord.]; VILA I MORENO, F. Xavier; FABÀ, Albert; BRETXA, Vanessa (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya: Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Secretaria General de Política Lingüística.
- VILA I MORENO, F. Xavier (2000). «Els censos lingüístics: un indicador de l'evolució del català». A: DIRECCIÓ GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA. *Catalunya-Quebec: Legislació i polítiques lingüístiques*. Actes del Col·loqui Internacional sobre Polítiques i Legislacions Lingüístiques Comparades: Barcelona, 4, 5 i 6 d'octubre de 1999. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, p. 233-262.